

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

А.В. Горбунова

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит»

Затверджено
Вченою радою ЗНУ
Протокол № № 3 від 24.10.2023

Запоріжжя
2023

УДК 336(075.8)
Г676

Горбунова А.В. Вступ до спеціальності : методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 73 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи підготовлено відповідно до робочої програми з дисципліни «Вступ до спеціальності».

До кожної теми подано мету, питання винесені для самостійного вивчення, методичні поради до опрацювання питань, перелік ключових термінів і понять для обов'язкового засвоєння, тестові завдання, питання для самоконтролю.

Тлумачення основних термінів дисципліни подано в термінологічному словнику. Видання сприятиме більш ґрунтовному засвоєнню дисципліни студентами.

Видання призначене для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит».

Рецензент

Ю.Б. Скорнякова, к.е.н, доцент кафедри обліку і оподаткування

Відповідальний за випуск

А.В. Череп, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

ЗМІСТ

Вступ	4
Змістовий модуль 1. Роль фінансів у ринковій економіці.....	6
Тема 1. Основи ринкової економіки й підприємництва.....	6
Тема 2. Економічна природа й призначення фінансів	9
Тема 3. Організаційні передумови підготовки фахівців з фінансів. Організація навчального процесу фінансистів.	12
Змістовий модуль 2. Фінансова система та централізовані фінанси....	16
Тема 4. Фінансова система та її структура.....	16
Тема 5. Особливості податкової системи України.....	19
Тема 6. Державні фінанси	23
Тема 7. Місцеві фінанси.....	26
Змістовий модуль 3. Децентралізовані фінанси	31
Тема 8. Фінанси підприємств реального сектору економіки	31
Тема 9. Фінанси суб'єктів підприємництва – фінансових установ.....	34
Тема 10. Фінансова поведінка домогосподарств та управління особистими фінансами	38
Змістовий модуль 4. Фінансова інфраструктура як складова фінансової системи	43
Тема 11. Фінансовий ринок	43
Тема 12. Банківська система України	47
Тема 13. Страховий сектор фінансової сфери економіки	50
Змістовий модуль 5. Управління фінансами суб'єктів господарювання	54
Тема 14. Роль управління фінансами у життєдіяльності підприємств.....	54
Тема 15. Ділові якості фінансиста і банкіра.....	57
Змістовий модуль 6. Міжнародні фінанси	61
Тема 16. Особливості функціонування міжнародних фінансів	61
Термінологічний словник	65
Використана література	99
Рекомендована література	71

ВСТУП

Даний курс представляє науково-практичну дисципліну, яка займається вивченням закономірностей і особливостей діяльності фінансово-банківських установ, функцій і ділових якостей персоналу цих установ.

Студенти першого року навчання знайомляться з особливостями функціонування організацій, в яких їм доведеться працювати. Вони повинні уявляти собі коло обов'язків працівників фінансово-кредитної сфери, знати, які нові вимоги пред'являються до фахівців, а також якими діловими якостями повинні володіти банкір і фінансовий менеджер, освоїти етичні норми ділового спілкування.

В умовах високої динамічності та інтеграції національних фінансових систем, посилення нестабільності фінансових ринків, ускладнення організаційної структури фінансово-банківських інститутів і фінансових інструментів, стрімкого розвитку інформаційних технологій зростають вимоги до рівня професійних знань фінансових менеджерів, до їх особистісних ділових якостей. Від них вимагається мислити швидко, творчо, уміти обдуманно ризикувати і приймати нестандартні рішення, вміло вести переговори, бути товариським, організованим.

Надалі знання студентів економічного факультету, які обрали спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», будуть розширені при вивченні таких дисциплін, як «Гроші та кредит», «Фінанси», «Фінанси підприємств», «Фінансовий менеджмент», «Податки та оподаткування», «Ринок цінних паперів», «Інвестування», «Банківська справа» та ін.

Метою викладання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» є: підготовка студентів до навчання в університеті з урахуванням світових освітніх тенденцій, особливостей системи вищої економічної освіти та навчального процесу у вищому навчальному закладі; формування у майбутніх спеціалістів за професійним спрямуванням знань з концептуальних основ фінансів, банківської справи та страхування.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» є:

- формування у студентів системи знань щодо сутності й організації професійної підготовки фахівців в сфері фінансів, банківської справи та страхування з урахуванням світових освітніх тенденцій;
- ознайомлення з основними категоріями, поняттями і механізмами реалізації відношень у сферах майбутньої професійної діяльності;
- формування у майбутніх фахівців цілісного уявлення про систему фінансових відносин та побудову фінансової системи держави.

Зміст і структура курсу направлена на формування у студентів знань щодо вимог до діяльності за спеціальністю, зумовлених необхідністю забезпечення сталого розвитку України, теоретичних основ та принципів фінансової науки, особливостей функціонування фінансових систем.

У результаті вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності» студент повинен знати: соціально-економічну сутність, функції і роль фінансів, генезис

категорії фінансів, еволюційний розвиток фінансів, а також становлення і розвиток фінансової науки; теоретичні основи функціонування фінансів та фінансової політики.

Успішне опанування знаннями з дисципліни сприятиме формуванню у студентів практичних навичок аналізу тенденцій розвитку фінансових відносин та їх особливостей у сфері державних фінансів і фінансів суб'єктів господарювання; стану фінансової системи держави, стану валютного ринку, ефективності функціонування податкової системи, а також факторів, що впливають на стан бюджету держави.

У запропонованому виданні подано питання, винесені на самостійне опрацювання відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності». Опрацювання запропонованого навчально-методичного матеріалу та чітке дотримання вказівок дозволить студентам успішно виконати самостійну роботу та опанувати знання з дисципліни.

Змістовий модуль 1. Роль фінансів у ринковій економіці

ТЕМА 1. ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ Й ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мета теми: з'ясувати сутнісну характеристику ринку, умови його формування і функціонування, зрозуміти складові ринкового механізму та їх взаємозв'язок, зрозуміти роль підприємництва в ринковій економіці.

Питання для самостійного вивчення

1. Поняття про ринкові відносини та їх регулювання.
2. Правовий зміст категорії «підприємництво».

Основні терміни та поняття

Ринок, ринковий механізм, закон попиту, закон пропозиції, підприємництво, форми підприємництва, підприємницький ризик.

Методичні вказівки до вивчення теми

При опрацюванні першого питання варто звернути увагу на розкриття поняття «ринок», який насамперед виступає як обмін товарів, організований за законами руху товарно-грошових відносин (законом вартості, законами попиту та пропозиції, законом конкуренції, законами грошового обігу), і водночас як важливий елемент господарського механізму.

Доцільно розглянути функції ринку, а саме регулюючу, контролюючу, розподільчу, стимулюючу та інформаційну.

Окремо слід проаналізувати умови, які необхідні для того, щоб виникли ринкові відносини:

1. Продавці товару повинні бути його власниками.
2. Обмін має утвердитися як необхідний і сталий процес.
3. Умовою виникнення ринку є і так звана економічна відособленість, або господарська автономія суб'єктів ринку. Колір шрифту не чорний
4. Важливою умовою виникнення ринку є вільний обмін товарами, який дозволяє сформуватися вільним цінам, які і будуть підказувати господарським агентам найбільш ефективні напрямки їхньої діяльності.

При розгляді другого питання слід скористатися Господарським кодексом, щоб розглянути правовий зміст категорії підприємництво.

У Господарському кодексі, прийнятому в Україні, підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Далі доцільно розглянути суб'єктів підприємницької діяльності.

Даними суб'єктами є: фізичні особи (громадяни, права яких не обмежені законом, а також громадяни іноземних держав, працівники, котрі здійснюють

трудова діяльність за винаймом на контрактній або іншій засадах), юридичні особи, що володіють різними формами власності.

Залежно від юридичного статусу підприємницька діяльність може здійснюватися: зі створенням юридичної особи; без створення юридичної особи.

Тестові завдання

1. *Товар – продукт праці, призначений для:*

- а) продажу;
- б) купівлі;
- в) купівлі-продажу;
- г) задоволення певних потреб продавців.

2. *Ринок – це:*

- а) форма функціонування економіки;
- б) ефективне мірило товарного виробництва;
- в) відносини між товаровиробниками і покупцями з приводу купівлі-продажу;
- г) усі відповіді правильні.

3. *До функцій ринку не належить:*

- а) розподільча;
- б) стимулююча;
- в) цінова;
- г) інформаційна.

4. *Головними суб'єктами економічних відносин є:*

- а) товаровиробники;
- б) держава;
- в) домогосподарства;
- г) усі відповіді правильні.

5. *До елементів ринкової системи не належить:*

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) виробники і споживачі;
- в) ціни;
- г) ринкова інфраструктура.

6. *Найважливішим елементом ринкової економіки є:*

- а) ціни;
- б) конкуренція;
- в) держава;
- г) виробники і споживачі.

7. *Об'єктами ринку є:*

- а) товари;
- б) гроші;
- в) товари і гроші;
- г) інформація.

8. *В основі ринкового механізму ціноутворення знаходиться:*

- а) закон попиту;
- б) закон пропозиції;
- в) закон конкуренції;
- г) закони попиту і пропозиції.

9. Ціна товару на ринку формується на основі:

- а) попиту на товар;
- б) пропозиції товару;
- в) попиту і пропозиції на товар;
- г) конкуренції.

10. Сприяння процесу генерування та комерціалізації нових ідей, здійснення дослідно-конструкторських розробок, створення нових товарів, надання нових робіт тощо це функція підприємництва:

- а) ресурсна;
- б) стимулююча;
- в) інноваційна;
- г) управлінська.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Ринкове господарство – задоволення потреб через обмін, попит і пропозицію між самостійно функціонуючими суб'єктами господарювання.

Суб'єктами ринку є продавці та покупці.

Об'єктами ринку є товари і гроші.

Пропозиція – це форма вираження потреби, що виступає на ринку і забезпечена відповідною сумою грошей.

Попит – це сукупність товарів з певними цінами, яку готові продати виробники.

Завдання 2. Охарактеризуйте моделі сучасного ринкового господарства і наведіть приклади країн, де вони наявні. Відповіді обґрунтуйте і подайте у формі таблиці.

Модель	Характеристика	Приклад

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику товарного виробництва.
2. Назвіть функції ринку.
3. Охарактеризуйте суб'єктів економічних відносин.
4. Розкрийте сутність процесу підприємництва.
5. Назвіть, які законодавчі акти регулюють підприємництво в Україні.

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА Й ПРИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСІВ

Мета теми: зрозуміти соціально-економічну сутність фінансів, їх функції та роль у системі ринкових відносин; з'ясувати історію виникнення і еволюцію фінансів; засвоїти характерні особливості фінансів; вивчити складові та роль фінансової системи у організації фінансів.

Питання для самостійного вивчення

1. Історичні аспекти розвитку фінансів.
2. Ознаки фінансів.

Основні терміни та поняття

Фінанси, гроші, фінанси держави, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, товарно-грошові відносини, валовий внутрішній продукт, виробництво, розподіл, обмін, споживання;, суспільне виробництво, централізовані фінанси, децентралізовані фінанси, фінансова система.

Методичні вказівки до вивчення теми

При опрацюванні першого питання треба з'ясувати, що «фінанси» і «гроші» це різні поняття.

Поняття «фінанси» ввів французький вчений Жорж Боден. У 1577 році він опублікував «Шість книг про республіку», у якій термін «фінанси» застосовував для позначення системи відносин між державою та іншими економічними суб'єктами.

Фінанси – це завжди грошові відносини, гроші обов'язкова умова функціонування фінансів. Фінанси об'єктивно необхідні, тому що обумовлені потребами суспільно-історичного розвитку. Як історична категорія фінанси з'явилися одночасно з виникненням держави і поділом суспільства на класи.

Також слід звернути увагу на етапи становлення і розвитку фінансів (табл. 2.1.)

Таблиця 2.1 – Етапи становлення і розвитку фінансів

<i>Історичний період</i>	<i>Зміст становлення і розвитку фінансів</i>
Етап 1 (XVI –XVII ст.)	Виокремлення державної казни і її відокремлення від власності монарха. З'являються державні фінанси, державний бюджет, державний кредит
Етап 2 (XVII – XVIII ст.)	Державні фінанси стали важелем першочергового накопичення капіталу
Етап 3 (XIX ст.)	Зростають витрати за рахунок мілітаризації, зростають витрати за рахунок державного боргу, витрати на утримання державного апарату. Виникає і розвивається акціонерна форма власності
Етап 4 (XX ст.)	Внаслідок розвитку продуктивних сил виникає розширення функцій держави

Примітка: складено на основі [23; 24]

При вивченні другого питання необхідно виділити найбільш характерні ознаки фінансів, які їм притаманні:

1. Найбільш важливою економічною ознакою фінансів є грошова форма їх проявлення. Гроші – це матеріальна основа фінансів. Іншими словами, фінансові відносини завжди супроводжуються рухом грошей.

2. Інша суттєва ознака фінансів полягає у їх розподільчому характері. При розподілі відбувається рух тільки грошової форми. Причому у однобічному напрямку.

3. До визначальних ознак фінансів також відноситься фондовий (цільовий) характер їх формування і використання.

4. Неможливість існування фінансів поза державою висуває наступну унікальну ознаку – фінанси породжуються та регулюються державою.

5. Динамічність кожного фонду (кошти грошових фондів не нагромаджуються, а використовуються в міру надходження).

Тестові завдання

1. Фінанси – це:

- а) грошові потоки;
- б) гроші;
- в) економічні відносини, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції;
- г) економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів.

2. Необхідність фінансів обумовлюється існуванням:

- а) грошей;
- б) суспільства;
- в) виробництва;
- г) держави.

3. Об'єктами фінансів є:

- а) валовий внутрішній продукт і національне багатство;
- б) децентралізовані та централізовані фонди грошових коштів;
- в) держава, юридичні та фізичні особи;
- г) грошові ресурси і фонди грошових коштів.

4. Суб'єктами фінансів є:

- а) валовий внутрішній продукт і національне багатство;
- б) децентралізовані та централізовані фонди грошових коштів;
- в) держава, юридичні та фізичні особи;
- г) грошові ресурси і фонди грошових коштів.

5. У ході здійснення первинного розподілу здійснюється розподіл:

- а) первинного капіталу;
- б) первинних доходів;
- в) непрямих податків;
- г) прямих податків.

6. Вторинний перерозподіл здійснюється у сфері:

- а) матеріального виробництва;
- б) централізованих фінансів;
- в) децентралізованих фінансів;
- г) зазначене у пунктах б) і в).

7. *Взаємозв'язок між грошима і фінансами полягає в тому, що:*

- а) фінанси є передумовою виникнення грошей;
- б) всі грошові відносини є фінансовими;
- в) всі фінансові відносини є грошовими;
- г) гроші і фінанси виконують однакові функції.

8. *До фінансової системи не належить:*

- а) централізовані фінанси;
- б) децентралізовані фінанси;
- в) Національний банк України;
- г) фінансова інфраструктура.

9. *Основою фінансової системи є:*

- а) державні фінанси;
- б) місцеві фінанси;
- в) фінанси підприємств;
- г) фінанси населення.

10. *До функцій фінансів не належить:*

- а) розподільча;
- б) управлінська;
- в) регулююча;
- г) контрольна.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Матеріальними носіями фінансових відносин є доходи і витрати суб'єктів фінансів.

Фінанси як явище відображають грошові потоки суб'єктів розподільних відносин, які характеризуються обсягами.

Грошові фонди є матеріальним змістом фінансів.

Фонди грошових коштів поділяються на централізовані та місцеві.

Місцеві бюджети не належать до централізованих грошових фондів.

Виникнення фінансів пов'язано з появою ринку.

Завдання 2. Дати характеристику таким особливостям фінансів як економічної категорії:

- фінанси – грошова категорія;
- фінанси – розподільна категорія;
- фінанси – ресурсотворююча категорія.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть, що розуміється під поняттям «фінансові відносини» та які перерозподільчі процеси вони опосередковують.
2. Назвіть, чим обумовлюється об'єктивна необхідність існування фінансів.
3. Визначте та обґрунтуйте об'єкти та суб'єкти фінансів.
4. Назвіть ознаки фінансів.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСІВ. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ФІНАНСИСТІВ.

Мета теми: ознайомлення з навчальним планом, графіком навчання, структурно-логічною схемою, загальним обсягом навчальних годин та їх структурою. З'ясувати методiku організації самостійної роботи студентів.

Питання для самостійного вивчення

1. Організація самостійної роботи студентів
2. Інноваційні методи навчання.

Основні терміни та поняття

Навчальний план, робоча програма навчальної дисципліни, аудиторна робота, самостійна робота, практична підготовка, методи навчання

Методичні вказівки до вивчення теми

Розглядаючи перше питання, слід звернути увагу, що самостійна робота є одним з найважливіших компонентів освітнього процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, поза аудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом.

Також необхідно відмітити, що у контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших видів навчальної діяльності студентів після практичної підготовки (може становити 2/3 навчального програмового матеріалу) та дозволяє розглядати накопичувані знання як об'єкт власної діяльності студента. Це передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студентів, перехід від потокового до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості.

Посилення ролі самостійної роботи означає по-перше, оптимізацію методів і засобів навчання, впровадження у навчальний процес нових технологій навчання, що надають можливість студенту в зручній для нього час опановувати навчальний матеріал; по-друге, удосконалення методики проведення науково-

дослідницьких робіт студентів; по-третє, удосконалення поточного та підсумкового контролю знань студентів.

При розгляді другого питання слід звернути увагу, що сьогодні найбільш популярними інноваційними методами навчання, які дозволяють використовувати нові технології викладання є: контекстне навчання, імітаційне навчання, проблемне навчання, модульне навчання, дистанційне навчання.

Контекстне навчання. Ґрунтується на інтеграції різних видів діяльності студентів: навчальної, наукової, практичної.

Імітаційне навчання. Його основою є імітаційно-ігрове моделювання в умовах навчання процесів, що відбуваються в реальній системі.

Проблемне навчання. Здійснюється на основі ініціювання самостійного пошуку студентом знань через проблематизацію (викладачем) навчального матеріалу.

Модульне навчання. Становить різновид програмованого навчання, сутність якого полягає в тому, що зміст навчального матеріалу жорстко структурується з метою його максимально повного засвоєння, супроводжуючись обов'язковими блоками вправ і контролю за кожним фрагментом.

Дистанційне навчання. Різновид (досить самостійний) заочного навчання, з оперттям на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій і засобів.

Тестові завдання

1. Навчальний план ВНЗ – це:

а) нормативний документ, який складається вищим закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби проведення поточного й підсумкового контролю;

б) нормативний документ, за яким здійснюється навчання студента, виходячи з вимог освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та з урахуванням його особистих освітньо-професійних інтересів і потреб;

в) нормативний документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів;

г) немає правильної відповіді.

2. Визначте поняття «індивідуальний навчальний план студента»:

а) система організаційних дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому рівні;

б) нормативний документ, який складається ВНЗ на підставі освітньої програми;

в) нормативний документ, за яким здійснюється навчання студента з урахуванням його особистих інтересів і потреб;

г) нормативний документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньої програми, її зміст та організаційні форми викладання.

3. Традиційні технології навчання містять:

- а) лекції, ділові ігри, лабораторні заняття;
- б) лекції, практичні заняття, лабораторні заняття;
- в) лекції, міні-лекції, кейс-метод;
- г) проблемні лекції, рольові ігри, презентації.

4. Інноваційні технології навчання містять:

- а) лекції, індивідуальні заняття, лабораторні заняття;
- б) проблемні лекції, ділові ігри, презентації;
- в) міні-лекції, лабораторні заняття, індивідуальні заняття;
- г) лекції, практичні заняття, робота у малих групах.

5. Інтерактивне навчання містить:

- а) лекції, семінари, презентації;
- б) міні-лекції, кейс-метод, презентації;
- в) проблемні лекції, лабораторне заняття;
- г) лекції, практичні заняття.

6. Інноваційні технології навчання – це:

- а) інтерактивне та дистанційне навчання;
- б) інтерактивне та заочне навчання;
- в) вечірнє та заочне навчання;
- г) навчання без відриву від основної роботи.

7. Метод навчання, завдяки якому створюються можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, який забезпечує формування особистих якостей та досвіду соціального спілкування – це :

- а) семінарське заняття;
- б) міні-лекція;
- в) робота у МГ;
- г) практичне заняття.

8. Метод, який передбачає обмін думками і поглядами учасників, розвиває мислення, виробляє вміння формулювати думки і висловлювати їх – це:

- а) лекція;
- б) семінар-дискусія;
- в) робота у МГ;
- г) міні-лекція.

9. Метод розв'язання завдань за дуже обмежений час, дає можливість обговорити і здійснити селекцію ідей – це:

- а) лекція;
- б) семінар-дискусія;
- в) робота у МГ;
- г) мозкова атака.

10. Метод імітації прийняття управлінських рішень шляхом програвання за визначними правилами – це:

- а) рольова гра;
- б) ділова гра;
- в) кейс-метод;
- г) мозкова атака.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Розкрити сутність таких трактувань стосовно організації навчального процесу у ЗНУ:

- навчальний процес;
- навчальний план;
- графік навчального процесу;
- екзаменаційна сесія;
- змістовний модуль;
- модуль;
- атестаційний тиждень;
- поточний модульний контроль;
- підсумковий модульний контроль.

Питання для самоконтролю

1. Що являє собою самостійна робота студента?
2. Які існують види інноваційних технологій навчання ?
3. Яким чином реалізується робота у малих групах?
4. Які переваги інтерактивного навчання ви можете назвати.

Змістовий модуль 2. Фінансова система та централізовані фінанси

ТЕМА 4. ФІНАНСОВА СИСТЕМА ТА ЇЇ СТРУКТУРА

Мета теми: зрозуміти соціально-економічну сутність фінансової системи, принципи її побудови та роль у системі ринкових відносин; з'ясувати роль централізованих і децентралізованих фінансів у формуванні фінансових ресурсів держави, вивчити складові та роль фінансової системи в організації фінансів.

Питання для самостійного вивчення

1. Ланки фінансової системи
2. Фінансовий механізм та фінансова системи України

Основні терміни та поняття

Фінанси, фінансова система, централізовані фінанси, децентралізовані фінанси, фінансові ресурси держави, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств.

Методичні вказівки до вивчення теми

Розгляд першого питання вимагає розуміння того, що *фінансова система* - це форма організації грошових стосунків між усіма суб'єктами фінансів щодо розподілу і перерозподілу сукупної вартості всіх товарів і послуг, вироблених суспільством за звітний період часу. До обліку приймаються будь-які матеріальні або нематеріальні речі, вироблені людьми: юридичні послуги, пшениця, технічне обслуговування машин, інші вироби і послуги.

Фінансова система України включає такі сфери фінансових відносин: централізовані фінанси, децентралізовані фінанси і фінансову інфраструктуру, які в свою чергу поділяються на ланки: державний бюджет, позабюджетні фонди, державний кредит, фонди страхування, фондовий ринок, фінанси підприємств різних форм власності).

Розмежування фінансової системи на окремі ланки обумовлено відмінами у завданнях кожної ланки, а також у методах формування і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

При опрацюванні другого питання необхідно зосередити увагу на тому, що ефективне функціонування фінансової системи в Україні, здійснення цілеспрямованої фінансової політики за допомогою фінансового механізму залежить від організації фінансових взаємовідносин. Ці взаємовідносини відбуваються через систему державних органів та інститутів за допомогою організації управлінської діяльності.

В управлінні фінансами виділяють об'єкти і суб'єкти управління. Об'єктами виступають різні види фінансових відносин. Суб'єктами є ті організаційні структури, які здійснюють управління (фінансові відділи підприємств, фінансові державні органи, податкові адміністрації, страхові

органи тощо). Сукупність усіх організаційних структур, які здійснюють управління фінансами, утворює фінансовий апарат.

В управлінні фінансами виділяють такі функціональні елементи: планування, стратегічне та оперативне управління, контроль.

Планування є інструментом, що дозволяє оцінити стан фінансових ресурсів держави, суб'єктів господарювання, виявити можливість їх збільшення, напрями ефективного використання.

Стратегічне управління – це загальне управління фінансами, яке полягає у визначенні фінансових ресурсів через прогнозування на перспективу, встановленні обсягів фінансових ресурсів на реалізацію цільових програм тощо.

Оперативне управління фінансами становить комплекс заходів, які розробляються на основі оперативного аналізу фінансової ситуації, фінансового планування, контролю та регулювання, складання та виконання фінансових планів.

Тестові завдання

1. До складу фінансової системи не належать:

- а) централізовані фінанси;
- б) державний бюджет;
- в) фінанси домогосподарств;
- г) фінансова інфраструктура.

2. До складу державних фінансів не входять:

- а) державний бюджет;
- б) державний кредит;
- в) позабюджетні спеціальні фонди;
- г) фінанси підприємств колективної форми власності.

3. Базовою ланкою фінансової системи країни є фінанси підприємств, оскільки:

- а) для них характерна висока регламентація державних фінансових відносин;
- б) вони мають власні доходи;
- в) саме тут утворюється переважна частка фінансових ресурсів держави;
- г) вони є основою ринкової економіки.

4. Фінанси підприємств, установ та організацій та фінанси домогосподарств поєднанні таким поняттям:

- а) централізовані фінанси;
- б) децентралізовані фінанси;
- в) нецентралізовані фінанси;
- г) місцеві фінанси.

5. До складу децентралізованих фінансів не входять:

- а) фінанси підприємств;
- б) фінанси домогосподарств;
- в) місцеві фінанси;
- г) фінанси банківських установ.

6. *Провідною ланкою загальнодержавних фінансів є:*

- а) державний бюджет;
- б) державний кредит;
- в) позабюджетні фонди;
- г) місцеві бюджети.

7. *Стратегічне управління фінансами в Україні здійснюють:*

- а) Верховна Рада України, Президент та його апарат, Кабінет Міністрів України;
- б) Державне казначейство України, Державна фіскальна служба України;
- в) Міністерство фінансів України;
- г) Кабінет Міністрів України.

8. *Оперативне управління фінансами в Україні здійснюють:*

- а) Верховна Рада України, Президент та його апарат, Кабінет Міністрів України;
- б) Державне казначейство України, Державна фіскальна служба України;
- в) Міністерство фінансів України, управління міністерств, відомств, фінансові служби підприємств та організацій;
- г) Кабінет Міністрів України.

9. *До фінансової інфраструктури не належить:*

- а) система органів управління фінансами;
- б) підготовка фахівців;
- в) спеціалізоване виробництво;
- г) НБУ.

10. *Вищим органом державного фінансово-економічного контролю в Україні є:*

- а) Державна фіскальна служба;
- б) НБУ;
- в) Рахункова палата;
- г) Міністерство фінансів.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Фінансова система – сукупність державних фінансових органів.

Фінансову систему структурують відповідно до форм власності, основних суб'єктів фінансових відносин та рівнів економічної системи.

У складі фінансової системи України виділяють такі сфери фінансових відносин: фінанси держави, місцеві фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств.

Провідне місце у фінансовій системі держави займають фінанси суб'єктів господарювання.

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання може бути організована за такими методами: комерційний розрахунок; неприбуткова діяльність.

До некомерційних установ і організацій належать бюджетні установи та організації.

Завдання 2. Поставити ліворуч від номера відповідну літеру, пов'язавши структуру фінансової системи відповідно до форм власності з її складовими елементами.

Фінансова система відповідно до форм власності	Складові елементи фінансової системи
<p>...1. Державні фінанси</p> <p>...2. Недержавні фінанси</p>	<p>А. Фінанси держави.</p> <p>Б. Фінанси домогосподарств.</p> <p>В. Фінанси приватних підприємств.</p> <p>Г. Фінанси суб'єктів господарювання державної форми власності.</p> <p>Д. Фінанси колективних підприємств.</p> <p>Е. Фінанси господарських товариств та підприємств заснованих на змішаній формі власності.</p> <p>Є. Фінанси суб'єктів господарювання комунальної форми власності.</p>

Питання для самоконтролю

1. Поясніть, що розуміється під поняттям «фінансова система держави».
2. Назвіть, чим обумовлюється об'єктивна необхідність існування фінансової системи держави.
3. Визначте та обґрунтуйте об'єкти та суб'єкти фінансової системи.
4. Обґрунтуйте, чому фінанси підприємств є базовою ланкою фінансів держави.

ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Мета теми: вивчити суть, роль і призначення податків, з'ясувати сутнісну характеристику податкової системи України, умови її формування і функціонування, зрозуміти функції податкової системи.

Питання для самостійного вивчення

1. Сутність та функції податків
2. Особливості побудови податкової системи України

Основні терміни та поняття

Податки, внесок, збір, мито, елементи податку, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставка податку, функції податків, податкова система.

Методичні вказівки до вивчення теми

При опрацюванні першого питання слід визначити сутність категорії податок. *Податок* – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку [17].

Також слід звернути увагу на існування різних змістів даної категорії. Правовий зміст податків проявляється через систему правових норм. Податки встановлюються виключно державою на підставі закону за юридично закріпленими правилами.

За економічним змістом податки – це інструмент державного розподілу і перерозподілу доходів та фінансових ресурсів.

Суспільний зміст податків дає державі можливість впливу на сферу економічних відносин у суспільстві.

Слід відзначити, що через функції проявляється сутність податку, його суспільне призначення. Податок є інструментом держави для виконання покладених на неї функцій. Функціями податку є зовнішній прояв його внутрішньої сутності як форми перерозподільних відносин між державою і платниками податків.

При опрацюванні другого питання, слід зосередити увагу на сутності і структурі податкової системи.

Податкова система – це сукупність установлених у країні податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установлення, зміни або скасування; дій, що забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

У теперішній час система оподаткування в Україні визначається Податковим кодексом.

Податкову систему необхідно розглядати як сукупність чотирьох взаємопов'язаних складових елементів (рис. 5.1.).

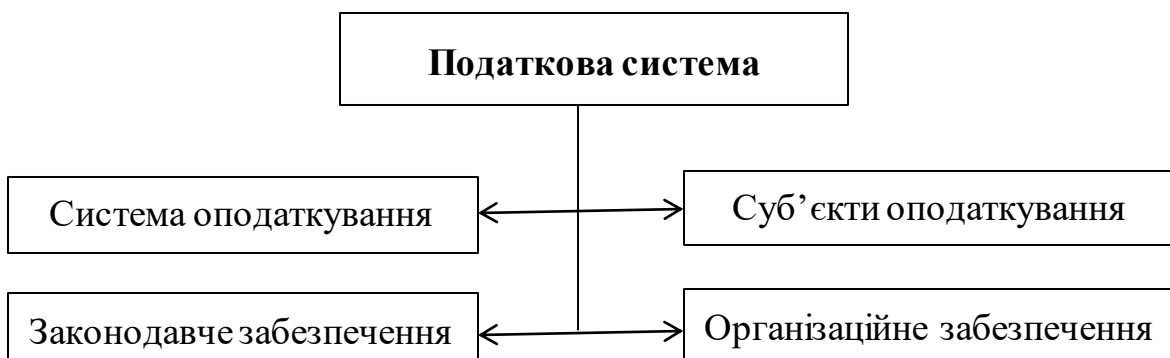

Рисунок 5.1 – Складові податкової системи України

Організація оподаткування справляє значний вплив на реалізацію суспільного продукту, темпи нагромадження капіталу і технічного оновлення виробничого потенціалу держави.

Тестові завдання

1. *Обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними і фізичними особами в процесі їх діяльності і призначені для виконання державою покладених на неї функцій – це:*

- а) податки;
- б) податкові платежі;
- в) збори;
- г) мито.

2. *Податки виконують такі функції:*

- а) фіскальну і контрольну;
- б) фіскальну і регулюючу;
- в) перерозподільну і контрольну;
- г) фіскальну і розподільно-регулюючу.

3. *До основних елементів податку не належить:*

- а) платник податку;
- б) об'єкт оподаткування;
- в) податковий звіт;
- г) ставка податку;
- д) строк та порядок сплати податку.

4. *Законодавчо встановлений розмір податку або збору – це:*

- а) об'єкт оподаткування;
- б) база оподаткування;
- в) ставка податку;
- г) одиниця оподаткування.

5. *Установлення місцевих податків та зборів здійснюється на основі:*

- а) рішення місцевих органів влади;
- б) рішення податкової інспекції;
- в) Податкового кодексу;
- г) податкової міліції.

6. *Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до:*

- а) Податкового кодексу;
- б) Господарського кодексу;
- в) Бюджетного кодексу;
- г) місцевого бюджету.

7. *Сукупність податків і зборів, механізмів і способів їх розрахунку та сплати, а також суб'єктів податкової роботи, які забезпечують адміністрування і надходження податків і зборів до бюджету та інших державних цільових фондів – це:*

- а) система оподаткування;
- б) податкова система;
- в) адміністрування податків;
- г) справляння податків.

8. *Основоположною базою побудови податкової системи є:*

- а) обсяг бюджетних надходжень;
- б) обсяг бюджетних видатків;
- в) рівень розвитку економіки;
- г) рівень зайнятості.

9. *Не мають цільового призначення:*

- а) податкові платежі;
- б) відрахування;
- в) податки;
- г) внески.

10. *До місцевих податків і зборів належать:*

- а) єдиний податок, туристичний збір, рентна плата;
- б) податок на майно, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток;
- в) акцизний податок, податок на майно, мито;
- г) єдиний податок, туристичний збір, податок на майно.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Податки – головний фінансовий метод мобілізації державних доходів.

Податки – єдина форма акумуляції грошових коштів бюджетом та іншими державними фондами.

Податки і обов’язкові платежі – тотожні поняття.

Податкові платежі мають цільове призначення.

Податки виконують такі функції: фіскальну і контрольну.

Завдання 2. Поставити ліворуч від номера відповідну літеру, пов’язавши основні елементи податку з їх змістом.

Елементи податку	Зміст елементів податку
... 1. Суб’єкт податку	А. Явище, предмет чи процес, внаслідок наявності яких сплачується податок.
... 2. Об’єкт оподаткування	Б. Законодавчо встановлений розмір податку або збору, виходячи з об’єкта або одиниці оподаткування.
... 3. Ставка податку	В. Учасник процесу справляння податку (платник, державні органи).
... 4. База оподаткування	Г. Фонд, явище чи предмет, з якого сплачується податок.
... 5. Одиниця оподаткування	Д. Одиниця, яка покладена в основу виміру об’єкта оподаткування.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте економічну сутність податків.
2. Висвітліть роль податків у функціонуванні держави
3. Поясніть у чому полягають відмінності між податком і обов'язковим платежем.
4. Охарактеризуйте функції податків.
5. Назвіть основні елементи податку.
6. Висвітліть структуру податкової системи України.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ.

Мета теми: з'ясувати соціально-економічну сутність, необхідність та призначення бюджету; з'ясувати поняття стану бюджетного фонду та дефіциту бюджету; з'ясувати економічну природу та роль державного кредиту; вивчити форми державного кредиту та класифікацію державних позик;

Питання для самостійного вивчення

1. Методи обмеження та шляхи скорочення дефіциту бюджету.
2. Управління державним кредитом.

Основні терміни та поняття

Бюджет, дефіцит державного бюджету, дефіцит бюджету, профіцит бюджету, державний кредит, позика

Методичні вказівки до вивчення теми

Розглядаючи перше питання, слід звернути увагу, відповідно до Маастрихтського договору для країн ЄС встановлено два основних критерії, які стосуються державних фінансів, зокрема, державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП, а бюджетний дефіцит — 3 % ВВП. Відповідно до цього всі країни ЄС розробили і реалізували програми з фіскальної консолідації, центральним завданням яких було досягнення встановлених обсягів боргу і дефіциту. У 1997 р. країни ЄС ухвалили Пакт про стабільність і зростання, основна ідея якого полягала у скороченні бюджетного дефіциту і досягнення у довгостроковому періоді бюджетної позиції, наближеної до балансу чи надлишку.

Також взяти до уваги, що світовий досвід визначає чотири основні способи вирішення проблеми бюджетного дефіциту: – скорочення бюджетних витрат; – пошук джерел додаткових доходів; – випуск (емісія) незабезпечених грошей з метою використання для фінансування державних витрат; – позика грошей у

банків, господарських організацій, громадян, інших держав, іноземних та міжнародних фінансових організацій [25].

При розгляді другого питання слід звернути увагу, що сьогодні в Україні спрямування здійснених державою позик орієнтоване на фінансування дефіциту державного бюджету, зокрема в розрізі фінансування поточних видатків, погашення існуючих боргових зобов'язань та гарантованих державою кредитів підприємствам, в інвестиційні проекти, і лише незначна частка позик спрямовується на підтримку стратегічних галузей, в реальний сектор економіки, що позитивного впливу на ефективний розвиток економіки не справляє.

При цьому, ключовими проблемами у сфері державної заборгованості на даний час в Україні є: зростання державного боргу в абсолютному вираженні; домінування у структурі державної заборгованості боргових зобов'язань номінованих в іноземних валютах (65%), що посилює валютні ризики; значний розмір гарантованого державою боргу (12% сукупних боргових зобов'язань), що породжує додаткові витрати внаслідок неплатоспроможності позичальників; велика частка боргових зобов'язань (31,4% прямого зовнішнього боргу країни) перед міжнародними фінансовими організаціями, що породжує загрозу фінансовій незалежності та економічній безпеці країни в цілому. Тому, актуальними видаються завдання щодо ефективного управління державною заборгованістю, адже таке управління передбачає розв'язання проблеми послаблення боргового навантаження й ризику невиконання боргових зобов'язань.

Слід звернути увагу, що з метою посилення дієвості, боргова політика України має базуватись на наступних принципах: безумовного виконання державою всіх зобов'язань перед інвесторами і кредиторами; єдності ведення обліку, в процесі управління борговими зобов'язаннями, усіх видів зобов'язань, емітованих як державою, так і наданих боргів під державні гарантії; послаблення ризиків; оптимальності структури; збереження фінансової незалежності; зниження вартості обслуговування державного боргу за рахунок дострокового викупу боргових зобов'язань держави; прозорості [15].

Тестові завдання

1. Бюджет держави – це:

- а) доходи і видатки грошових коштів;
- б) фінансовий план;
- в) центральна ланка фінансової системи суспільства;
- г) усі відповіді правильні.

2. Основним джерелом формування бюджету держави є:

- а) національне багатство;
- б) валовий внутрішній продукт;
- в) валовий національний продукт;
- г) національний дохід.

3. Діяльність держави з використання бюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства – це :

- а) бюджетна стратегія;
- б) бюджетна тактика;
- в) бюджетна політика;
- г) бюджетний механізм.

4. Показник, що свідчить про перевищення передбачених у бюджеті видатків над постійними доходами має назву :

- а) бюджетний профіцит;
- б) бюджетний дефіцит;
- в) бюджетний дохід;
- г) правильні відповіді б), в).

5. Збалансування бюджету шляхом зіставлення його дохідної і видаткової частин визначається показниками :

- а) балансу бюджету;
- б) рівноваги бюджету;
- в) стану бюджету;
- г) профіциту бюджету.

6. Дефіцит державного бюджету завжди є явищем :

- а) позитивним;
- б) негативним;
- в) позитивним або негативним;
- г) не має значення.

7. Державний кредит характеризується тим, що держава традиційно виступає в ролі:

- а) кредитора;
- б) гаранта;
- в) позичальника;
- г) кредитора і гаранта.

8. Кошти, які мобілізуються за допомогою державного кредиту:

- а) формують окремий фонд;
- б) перерозподіляються через бюджет;
- в) не перерозподіляється через бюджет;
- г) правильні відповіді а), б).

9. Формами прояву державного кредиту є:

- а) державні позики;
- б) гарантії;
- в) державні позики і гарантії;
- г) кредитні угоди.

10. Державний кредит виникає як реакція на:

- а) задоволення державних потреб;
- б) задоволення суспільних потреб;
- в) бюджетні дефіцити;
- г) не виконання плану податкових надходжень.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження :

Бюджет держави – центральна ланка фінансової системи держави.

Основним джерелом формування бюджету держави є національний дохід.

Об'єктом бюджету держави є валовий внутрішній продукт і національне багатство.

Бюджет держави виконує розподільну функцію.

Бюджет є основним фінансовим планом держави.

Призначення бюджету – забезпечити фінансовими ресурсами розвиток економіки.

Завдання 2. Дати порівняльну характеристику ознак облігацій і казначейських зобов'язань як інструментів покриття бюджетного дефіциту:

- мета випуску;
- строк погашення;
- виплата доходу;
- власники;
- форма випуску.

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення сутності поняття бюджету як економічної категорії.
2. Які функції виконує Державний бюджет?
3. Визначити сутність поняття «бюджетний дефіцит».
4. Розкрити сутність поняття «державний кредит».
5. Чим зумовлена об'єктивна необхідність державного кредиту?
6. Охарактеризувати основні функції, які виконує державний кредит.

ТЕМА 7. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

Мета теми: з'ясувати сутність і значення місцевих фінансів в економічному розвитку; вивчити функції та принципи організації місцевих фінансів.

Питання для самостійного вивчення

1. Територіальна громада як суб'єкт економічної та фінансової діяльності.
2. Міжнародні стандарти організації місцевих фінансів.

Основні терміни та поняття

Видатки місцевих бюджетів, виконання місцевого бюджету, вільні бюджетні кошти, доходи місцевих бюджетів, фінансове вирівнювання

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід звернути увагу, що первинним суб'єктом в системі місцевого самоврядування є територіально громада. У науці існують різні підходи до визначення цього поняття. Аналіз його численних дефініцій дає підстави виділити такі критерії визначення територіальної громади: територіальний, соціологічний, конституційно-правовий і комплексний або системний.

Згідно територіального критерію визначення сутності територіальної громади пов'язане з використанням такої ознаки, як постійне проживання людей на території населеного пункту. Так, у конституційно-правовій літературі територіальна громада визначається як основний суб'єкт місцевого самоврядування, який складається з жителів села (кількох сіл), селища, міста, місцева спільнота – населення муніципального утворення, об'єднане метою здійснення місцевого самоврядування у відповідному поселенні або території».

Соціологічний критерій визначення поняття територіальної громади дозволяє розкрити сутнісний аспект цього поняття як особливої цілісної соціальної спільноти, дослідити дію місцевих інтересів, які не тільки інтегрують територіальну громаду, але й виступають одночасно її породженням.

Конституційно-правовий критерій визначає місце і роль територіальної громади в системі місцевого самоврядування й організації публічної влади. Визначення територіальної громади на основі цього критерію дозволяє охарактеризувати громаду як суб'єкта місцевого самоврядування, який володіє правом і реальною здатністю до діяльності на основі реалізації наданої компетенції щодо вирішення питань місцевого значення.

Слід звернути увагу, що повне розкриття змісту категорії «територіальна громада» можливе лише на основі комплексного, системного критерію. Так, територіальну громаду можна охарактеризувати як сукупність громадян України, які спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус. При цьому її можна розглядати у трьох аспектах, як: 1) базову адміністративно-територіальну одиницю 2) форму організації місцевої влади; 3) суб'єкт цивільно-правових відносин, господарюючий суб'єкт.

При опрацюванні другого питання слід відмітити, що проблематика місцевого самоврядування та місцевих фінансів є важливими й актуальними питаннями. Підтвердженням цьому є обставина, що вказані питання знайшли своє відображення в низці міжнародних документів, основними серед яких, зокрема, виступають: Всесвітня декларація місцевого самоврядування; Європейська хартія місцевого самоврядування; Європейська хартія міст (Європейська декларація прав міст); Декларація щодо регіоналізму у Європі; Європейська хартія регіонального самоврядування.

У контексті пріоритетів розвитку Європейського Союзу місцеве самоуправління визнається однією з фундаментальних позицій, яке в межах європейських держав ґрунтується на трьох основних засадах: субсидіарності, солідарності і доповнюваності.

Тестові завдання

1. Система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів з метою забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань – це:

- а) місцеві бюджети;*
- б) місцеві фінанси;*
- в) бюджетні відносини;*
- г) міжбюджетні трансферти.*

2. Головним призначенням місцевих фінансів є:

а) забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування;

- б) якісне надання локальних суспільних послуг;*
- в) фінансування діяльності державних підприємств;*
- г) раціональне використання наявних ресурсів;*

3. До суб'єктів місцевих фінансів не належать:

- а) Верховна Рада України;*
- б) Кабінет Міністрів України;*
- в) Міністерство фінансів України;*
- г) Державне казначейство України.*

4. До об'єктів місцевих фінансів належать:

- а) фінансові ресурси у фондovій формі;*
- б) фінансові ресурси у не фондovій формі;*
- в) фінансові ресурси у фондovій і не фондovій формах;*
- г) децентралізовані фінансові ресурси.*

5. Мінімальні розміри місцевих бюджетів встановлюються на основі:

- а) рішення місцевих органів влади;*
- б) нормативів бюджетної забезпеченості на одного мешканця;*
- в) Державного бюджету України;*
- г) рішення Міністерства фінансів України.*

6. Місцевий бюджет може складатися із таких фондів:

- а) загального;*
- б) спеціального;*
- в) фонду розвитку;*
- г) загального і спеціального.*

7. Місцевий бюджет поділяється на:

- а) поточний, перспективний;*
- б) поточний, бюджет розвитку;*
- в) плановий, фактичний;*
- г) оперативний, поточний.*

8. За джерелами надходження розрізняють такі доходи місцевих органів влади:

- а) податкові, неподаткові, цільові фонди;*
- б) комунальний кредит, цільові фонди, податкові;*

- в) податкові, неподаткові, трансферти;
- г) надходження від комунальної власності, місцевих податків і зборів.

9. *До власних доходів не належать:*

- а) місцеві податки і збори;
- б) комунальні платежі;
- в) трансферти від органів влади вищого територіального рівня;
- г) доходи за рахунок комунальних кредитів.

10. *За економічною сутністю виокремлюють такі доходи місцевих органів влади:*

- а) власні, залучені;
- б) залучені, регульовані;
- в) власні, закріплені;
- г) закріплені, незакріплені.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Місцеві фінанси є фіскальним інструментом.

Місцеві фінанси є інструментом забезпечення громадських послуг.

Місцеві фінанси є інструментом інвестування.

Місцевим фінансам притаманні такі функції: розподільна і контрольна.

Місцеві фінанси виступають як самостійний елемент фінансової системи країни.

Головним призначенням місцевих фінансів є забезпечення формування необхідної суми надходжень до бюджетів.

Дохідну базу місцевих бюджетів формують надходження податкових та інших обов'язкових платежів виключно від місцевих суб'єктів.

За рахунок видатків з місцевих бюджетів проводиться фінансування місцевого господарства.

Причиною функціонування місцевих фінансів є поява держави і товарно-грошових відносин.

Завдання 2. Розкрити сутність таких трактувань стосовно місцевих бюджетів:

– Головною передумовою існування місцевих фінансів як окремої і специфічної системи країни є конституційне закріплення інституту місцевого самоврядування.

– Сутність місцевих фінансів як економічної категорії та зміст їх основного призначення виявляються у складі місцевих фінансових інститутів, до яких належать: місцеві бюджети, місцеві податки і збори, цільові фонди органів місцевого самоврядування, комунальний кредит, місцеві позики.

– Закріплені доходи місцевих бюджетів становлять основу для визначення податкової спроможності території, їх обсяги впливають на розміри

бюджетних трансфертів, що надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України.

– У доходи місцевих бюджетів надходять кошти з державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій, які призначені для фінансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування і проведення фінансового вирівнювання.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити сутність місцевих фінансів.
2. Які є основні форми місцевих бюджетів в Україні?
3. Визначити структурні елементи місцевих фінансів.
4. Які основні нормативно-правові документи, що регламентують місцеві фінанси в Україні?
5. Яка роль місцевих фінансів в економічній системі держави?

Змістовий модуль 3. Децентралізовані фінанси

ТЕМА 8. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Мета теми: з'ясувати економічну сутність і функції фінансів підприємств, їх роль у фінансовій системі країни, зрозуміти принципи організації фінансів підприємств, засвоїти роль довгострокових і короткострокових джерел формування фінансових ресурсів підприємства.

Питання для самостійного вивчення

1. Фінансові відносини підприємства
2. Організація фінансів підприємств

Основні терміни та поняття

Фінанси підприємств, фінансові ресурси, власний капітал, позичковий капітал, залучений капітал, зареєстрований капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, кредит, облігація, лізинг.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід з'ясувати, що економічну природу фінансів підприємств розкриває сукупність грошових відносин, які виникають у господарюючих суб'єктів у процесі їх створення і здійснення виробничо-фінансової діяльності. До таких відносин належать:

- грошові відносини між підприємствами та їх засновниками;
- грошові відносини між підприємствами й іншими суб'єктами господарювання;
- грошові відносини між підприємствами й різноманітними ланками фінансово-кредитної системи (бюджет, централізовані фонди);
- грошові відносини між підприємством і зайнятими на ньому працівниками;
- грошові відносини всередині самих підприємств, які виникають при розподілі отримуваних доходів і накопичень, формуванні різноманітних фондів фінансових ресурсів.

Фінанси підприємств — це система економічних відносин між учасниками ринку, державою, які реалізуються за допомогою руху грошових потоків, тобто надходжень і витрат грошових коштів.

Також слід звернути увагу на призначенням фінансів підприємств, яким є забезпечення безперервності процесу виробництва господарюючих суб'єктів, розширення їх виробничих фондів, активного впливу на зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, збільшення накопичень і підвищення ефективності виробництва.

При опрацюванні другого питання слід відмітити, що функціонування фінансів підприємств здійснюється за допомогою цілеспрямованої їх організації.

Під організацією фінансів підприємств розуміють форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їхнім оборотом для досягнення економічних цілей згідно з чинними законодавчими актами.

В основу організації фінансів підприємств покладено комерційний розрахунок – порівняння у вартісній формі витрат і результатів фінансово-господарської діяльності, який базується на таких основних принципах: саморегулювання, самоокупність, самофінансування.

Визначний вплив на організацію фінансів підприємств мають:

1. Організаційно-правова форма господарювання.
2. Галузеві техніко-економічні особливості.
3. Форма об'єднання підприємств, якщо підприємство входить до будь-якого об'єднання.

В Україні можуть діяти різні види підприємств, які різняться між собою метою і характером діяльності, кількістю власників капіталу, їхніми правами і відповідальністю. Організаційно-правова форма господарювання підприємств визначається Господарським кодексом України.

Тестові завдання

1. Господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, й відповідає за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій – це:

- а) товариство з обмеженою відповідальністю;
- б) товариство з додатковою відповідальністю;
- в) акціонерне товариство;
- г) повне товариство.

3. До функцій фінансів суб'єктів підприємництва не належить:

- а) відтворювальна;
- б) розподільна;
- в) стимулююча;
- г) контрольна.

4. Який напрям підприємницької діяльності суб'єктів господарювання найвагоміший:

- а) виробничий;
- б) фінансовий;
- в) інвестиційний;
- г) важливі всі напрями.

5. Основний метод фінансової діяльності підприємства:

- а) виробничий;
- б) фінансовий;
- в) інвестиційний;

г) комерційний.

6. До суб'єктів фінансових відносин не належить:

- а) держава;
- б) саме підприємство;
- в) управління статистики;
- г) власники.

7. Основна мета фінансів підприємств:

- а) знизити витрати;
- б) збільшити виручку;
- в) максимізувати прибуток;
- г) збільшити ринкову вартість підприємства.

8. Принцип самофінансування передбачає здійснення діяльності підприємства за рахунок коштів:

- а) тільки власних;
- б) власних або залучених;
- в) залучених;
- г) власних з можливістю залучення зі сторони.

9. До власного капіталу підприємства не належить:

- а) зареєстрований капітал;
- б) кредиторська заборгованість;
- в) резервний капітал;
- г) нерозподілений прибуток.

10. До довгострокових джерел залучення капіталу підприємства не належить:

- а) акціонерний капітал;
- б) облігаційна позика;
- в) лізинг;
- г) векселі видані.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Розкрити сутність відносин розподілу, що характеризують сутність фінансів суб'єктів підприємництва і пов'язані з:

- формуванням та розподілом валового й чистого доходу і прибутку, отриманого від звичайної діяльності;
- формуванням та використанням амортизаційних відрахувань;
- організацією взаємовідносин із державою й місцевими органами самоврядування з приводу сплати податків, інших платежів та вилучення частини чистого прибутку до бюджетів усіх рівнів;
- відрахуванням до державних цільових фондів;
- здійсненням дивідендної політики;
- бюджетним фінансуванням;
- взаємовідносинами з іншими суб'єктами підприємництва та

фінансовими установами з приводу інвестування коштів у цінні папери й одержання доходів від фінансових інвестицій, отримання і погашення кредитів, емісії цінних паперів, зберігання коштів, страхування тощо.

Завдання 2. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Фінанси суб'єктів підприємництва як економічна категорія виражають свою сутність через виконання ними функцій.

Фінанси суб'єктів підприємництва виконують такі функції: відтворювальну і контрольну.

Матеріальною основою фінансів є фінансові ресурси.

Амортизаційні відрахування не належать до фінансових ресурсів підприємства.

Комерційний кредит надають підприємствам комерційні банки.

На організацію фінансів впливають організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності.

Капітал – вкладення фінансових ресурсів у необоротні активи.

Статутний капітал підприємства формується, як правило, на момент його створення.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте фінанси суб'єктів господарювання як базову сферу фінансової системи країни.
2. Опишіть фактори, що впливають на організацію фінансів підприємств.
3. Дайте визначення фінансів суб'єктів господарювання. Опишіть грошові відносини підприємств, які відносяться до фінансових відносин.
4. Охарактеризуйте функції фінансів підприємств.
5. Охарактеризуйте принципи фінансів підприємств.

ТЕМА 9. ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА – ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Мета теми: з'ясувати роль і призначення банківських установ, зрозуміти особливості формування і функціонування їх фінансів, засвоїти сутність фінансів страхових організацій.

Питання для самостійного вивчення

1. Фактори, що впливають на фінанси банківських установ
2. Джерела формування фінансових ресурсів страхових компаній

Основні терміни та поняття

фінанси, банківська установа, страхова організація, банківський капітал, фінансові ресурси банку, статутний капітал, страхові резерви.

Методичні вказівки до вивчення теми

При опрацюванні першого питання слід визначити сутність фінансів банків, проаналізувати фактори, що впливають на фінансові відносини банків.

Характер кругообігу грошових коштів і ступінь розмаїття та складності фінансових відносин банків обумовлюється декількома факторами:

– організаційною формою, в якій створено банк (відкрите акціонерне товариство), що впливає на розмір, структуру та порядок формування статутного фонду (капіталу), створення резервного капіталу, розподіл прибутку і сплату дивідендів, а також визначає можливість банку ефективно функціонувати й успішно виконувати встановлені НБУ нормативи капіталу, ліквідності, інвестування тощо.

– специфікою банківської діяльності: банки задовольняють потреби ринку в наданні послуг і отримують за це прибуток шляхом залучення коштів від інвесторів за певну плату і надання цих коштів у позику. Їхня додана вартість створюється шляхом забезпечення розподілу ризику та ліквідності, а також надання інформаційних послуг. Як і в будь-якому бізнесі, банки намагаються максимізувати прибуток; різниця між доходом, який отримують банки за надання кредитів, і вартістю залучення коштів для кредитування і є банківським прибутком; для досягнення успіху банк змушений здійснювати виважену кредитну й інвестиційну діяльність, яка забезпечувала б таку величину відсотка, яка покривала б його витрати та створювала прибуток. Для отримання максимального прибутку банки повинні вирішувати дві проблеми, які виникають у взаємовідносинах із клієнтами: знижувати ризик та забезпечувати ліквідність; організувати свою діяльність так, щоб запевнити вкладників у тому, що вони найкращим чином відстоюють їхні інтереси, надають послуги з розподілу ризику, забезпечення ліквідності, а також пропонують інформаційні послуги, чого не можуть здійснювати інші фінансові установи;

– обов'язковим дотриманням нормативів, які встановлює НБУ щодо діяльності банківських установ.

При опрацюванні другого питання слід звернути увагу на особливості страхових компаній, розкрити зміст основних джерел формування їх фінансових ресурсів.

До основних джерел фінансових ресурсів страхових організацій відносяться:

– *при створенні страхової організації* – статутний капітал. На відміну від підприємств інших галузей економіки, які можуть формувати статутний капітал як в грошовій, матеріальній або нематеріальній формі, страхові компанії при створенні або збільшенні зареєстрованого статутного капіталу повинні сплатити його виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного капіталу страхової компанії цінними паперами, що випускаються державою, але не більше 25 % загального розміру статутного капіталу;

– в процесі функціонування страхової організації – дохід від страхової та перестрахової діяльності (у вигляді страхових і перестрахових премій), доходи від інвестування страхових резервів, доходи від продажу цінних паперів та інших активів, інші види доходів та кошти, отримані в результаті реалізації права на суброгацію.

Отже, можна зазначити, що капітал страхової компанії є сукупністю його фінансових ресурсів (власних, залучених і позичених), які перебувають у розпорядженні страховика, використовуються для забезпечення його діяльності та отримання прибутку.

Тестові завдання

1. Ресурси банку – це:

- а) залучені банком кошти суб'єктів господарювання, держави і фізичних осіб;
- б) грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні банку і використовуються ним для здійснення активних та інших операцій;
- в) грошові кошти, розпоряджаючись якими центральний банк гарантує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі;
- г) грошові кошти, одержані банками під час здійснення ними банківських операцій.

2. Мінімальний розмір статутного капіталу банку, створеного за участю вітчизняного капіталу, має бути не меншим за суму, еквівалентну:

- а) 300 млн грн;
- б) 200 млн грн;
- в) 150 млн грн;
- г) 250 млн грн.

3. Залучені кошти банку – це:

- а) сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення активних та інших операцій;
- б) грошові кошти кредиторів та інвесторів, мобілізовані банками на певних умовах на міжбанківському та фондовому ринках;
- в) зобов'язання банку перед вкладниками, котрі надали свої вільні грошові кошти для зберігання на певних умовах;
- г) фонди грошових коштів, які формуються банками під час здійснення ними банківських операцій.

4. Запозичені ресурси банку – це:

- а) грошові кошти кредиторів та інвесторів, мобілізовані банками на певних умовах на міжбанківському та фондовому ринках;
- б) зобов'язання банку перед вкладниками, котрі надали свої вільні грошові кошти для зберігання на певних умовах;
- в) фонди грошових коштів, які формуються банками під час здійснення ними банківських операцій;

г) сукупність грошових коштів, що знаходяться в розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення активних та інших операцій.

5. *Страхова премія – це:*

а) винагорода страхувальнику за беззбиткове проходження договору страхування;

б) оплата послуг страхового брокера;

в) плата страхувальника страховику за надання страхових послуг;

г) винагорода перестраховика.

6. *Фінансова надійність страховика забезпечується:*

а) розміром статутного фонду;

б) кількістю учасників страховика;

в) величиною страхових резервів;

г) збалансованим страховим портфелем.

7. *До власних коштів страховика належать:*

а) статутний фонд;

б) страхові та вільні резерви;

в) вільні резерви;

г) статутний фонд і вільні резерви.

8. *Страхові резерви, які формуються страховиками, – це:*

а) технічні резерви та резерви зі страхування життя;

б) резерв збитків;

в) резерви належних до виплати страхових сум;

г) резерв заявлених, але ще не врегульованих збитків.

9. *Страхові резерви розміщуються, виходячи з принципів:*

а) тільки прибутковості;

б) безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості;

в) безпечності та ліквідності;

г) поверненості страхових внесків.

10. *На стратегію інвестиційної політики страховика впливають:*

а) структура інвестованих коштів;

б) обсяг інвестицій;

в) характер розподілу ризику;

г) строк інвестування.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Дати визначення та розкрити сутність таких понять:

- фінанси суб'єктів підприємництва – фінансових установ;
- основний капітал банку;
- додатковий капітал;
- доходи банку;
- відсоткові доходи;
- не відсоткові доходи;
- прибуток банку.

Завдання 2. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Основний капітал банку поєднує сплачений і зареєстрований акціонерний (пайовий) капітал та розкриті резерви.

Доходами банку є загальна сума коштів, отриманих від пасивних операцій.

Основним джерелом доходів банку є відсоткові доходи.

Розмір відсоткових ставок встановлює НБУ.

У банках усі активи дають доходи.

Капіталізований прибуток – прибуток, який спрямовується на виплату дивідендів.

Банки не сплачують податок на додану вартість.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст та особливості страхової діяльності.
2. Розкрийте зміст фінансів страхової організації.
3. Охарактеризуйте фінансові відносини страхової організації з іншими суб'єктами господарювання.
4. Дайте характеристику складу та структурі фінансових ресурсів страхової організації.
5. Дайте характеристику фінансових потоків в контексті руху фінансових ресурсів страхових компаній.

ТЕМА 10. ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ

Мета теми: з'ясувати сутність та значення фінансової грамотності, зарубіжний досвід підвищення рівня фінансової грамотності населення, особливості заощаджувальної поведінки домогосподарств в Україні, управління особистими фінансами через банківські установи, управління особистими фінансами через спеціалізовані кредитно-фінансові інститути.

Питання для самостійного вивчення

1. Фінансова поведінка домогосподарств в Україні.
2. Фінансове шахрайство і особиста фінансова безпека населення.

Основні терміни та поняття

Домогосподарство, фінанси домогосподарств, фінансові ресурси домогосподарств, грошові потоки домогосподарств

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід звернути увагу, що нині відсутня єдність поглядів стосовно трактування сутності фінансової поведінки домогосподарств. Ряд вчених загалом під фінансовою поведінкою розуміють поведінку домогосподарств у процесі формування та реалізації грошових коштів.

Також треба розуміти, що на фінансову поведінку домашніх господарств впливають різноманітні чинники економічного, політичного та соціально-культурного характеру, зокрема: макроекономічна ситуація в країні, обсяг реальних доходів членів домогосподарства та їх соціальний статус, сформовані традиції споживання та заощадження, рівень довіри до інституцій фінансового ринку тощо. Вони мотивують домогосподарства до здійснення заощаджень задля:

- реалізації інвестиційних проектів;
- нагромадження грошових коштів з метою придбання товарів довготривалого користування;
- зменшення ризиків в кризових умовах;
- формування людського капіталу (витрати на якісну освіту, охорону здоров'я, відпочинок тощо);
- придбання цінних паперів з метою отримання дивідендів.

Загалом, заощаджувальна поведінка домогосподарств на сучасному етапі розвитку економіки України характеризується такими особливостями: - зростанням обсягу неорганізованих заощаджень (переважно в іноземній валюті); - спрямуванням заощаджень на придбання майна довготривалого користування (квартири, машини тощо); - слабким розвитком порівняно нових способів інвестування заощаджень (інститутів спільного інвестування, пайових інвестиційних фондів тощо); - незначним обсягом заощаджень, розміщених у цінних паперах; - впливом економічної та політичної ситуації в країні.

При опрацьовуванні другого питання слід відмітити, що джерелом загроз фінансовій безпеці людини виступають дії тих людей, які переслідуючи власні цілі, досягають їх, використовуючи різні засоби впливу на інших без врахування їх потреб та інтересів, або просто вводячи в оману, діючи в супереч з їх інтересами та наносячи їм збиток. Також слід зауважити, що усі загрози пов'язані з певними ризиками, можна поділити на 4 групи:

- ризики, пов'язані з зниженням купівельної спроможності;
- ризики, пов'язані з отриманням доходів;
- ризики, пов'язані з заощадженнями;
- ризики, пов'язані з отриманням кредитних ресурсів.

Головною умовою забезпечення фінансової безпеки домогосподарства є досягнення балансу між доходами та витратами, що можна реалізувати за рахунок:

- забезпечення зайнятості всіх працездатних членів домогосподарства;
- ощадливого використання фінансових ресурсів;
- формування заощаджень;
- високого рівня фінансової грамотності всіх членів домашнього господарства.

Тестові завдання

1. Сутність економічних відносин, що виникають при утворенні, розподілі та використанні грошових доходів, заощаджень і грошових фондів громадян та їх сімей – це:

- а) фінанси підприємств;*
- б) фінанси домогосподарств;*
- в) бюджет домогосподарств;*
- г) витрати домогосподарств.*

2. Сукупні доходи домогосподарств поділяються на:

- а) основні і неосновні;*
- б) від виробничої діяльності і від власності;*
- в) первинні і вторинні;*
- г) поточні і майбутні трансферти.*

3. До первинних доходів домогосподарств не належать доходи, одержані:

- а) від самозайнятості;*
- б) від особистого підсобного господарства;*
- в) оплати праці;*
- г) матеріальної допомоги.*

4. Фінанси домогосподарств функціонують у формі:

- а) грошовій і товарній;*
- б) грошовій і натуральній;*
- в) грошовій;*
- г) натуральній і товарній.*

5. До фінансових ресурсів домогосподарств не належать:

- а) грошові доходи;*
- б) вартість продукції з особистого підсобного господарства;*
- в) пільги та субсидії;*
- г) витрати на споживання.*

6. До перешкод розвитку сімейного підприємництва належать:

- а) недосконалість чинної нормативно-правової бази;*
- б) невизначеність податкового законодавства щодо фізичних осіб – суб'єктів підприємництва;*
- в) відсутність ефективної системи фінансування та кредитування суб'єктів підприємницької діяльності;*
- г) нестабільні доходи;*
- д) усі відповіді правильні;*
- е) усі відповіді неправильні.*

7. Баланс фактичних доходів і витрат домогосподарств за визначений період часу – це:

- а) фінанси домогосподарства;*
- б) бюджет домогосподарства;*
- в) доходи і витрати домогосподарства;*

г) сукупні доходи і сукупні витрати.

8. У складі бюджету домогосподарства виділяють такі доходи і витрати:

- а) змінні;
- б) постійні;
- в) поточні;
- г) капітальні;
- д) поточні і капітальні;
- е) змінні і постійні.

9. Частина грошових доходів населення, яка утворюється внаслідок скорочення поточного особистого споживання і призначена для забезпечення потреб у майбутньому, – це:

- а) накопичення;
- б) заощадження;
- в) майбутні витрати;
- г) резервний фонд.

10. Основними чинниками, що впливають на ощадну активність домогосподарств в Україні є такі:

- а) відсоткові ставки;
- б) податкові ставки;
- в) можливість порушення податкового законодавства;
- г) передбачуваність в економічній політиці держави;
- д) довіра до фінансових інститутів;
- е) розвиток ринку капіталів;
- є) правильні відповіді б), в), г), д);
- ж) правильні відповіді а), б), е).

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Фінанси домогосподарств є пріоритетною ланкою фінансової системи держави.

Виникнення фінансів домогосподарств відбувається на другій стадії відтворювального процесу – стадії розподілу вартості валового внутрішнього продукту.

Первинними доходами домогосподарств є оплата праці, матеріальна допомога.

Вторинні їхні доходи включають надходження від особистого підсобного господарства.

Фінанси домогосподарств – сукупність економічних відносин, що виникають при утворенні, розподілі та використанні грошових доходів, заощаджень і грошових фондів громадян та їх сімей з метою задоволення особистих потреб домогосподарств.

Завдання 2. Поставити ліворуч від номера відповідну літеру, пов'язавши первинні і вторинні доходи домогосподарств з їх складовими елементами.

Доходи домогосподарств	Складові елементи доходів
... 1. Первинні	А. За наймом Б. На фінансові активи В. Пенсії Г. Матеріальна допомога Д. На виробничі активи
... 2. Вторинні	Е. Стипендії Є. Страхові відшкодування Ж. Від samozайнятості З. Оплата праці І. Спадок К. Від особистого підсобного господарства Л. Гуманітарна допомога

Питання для самоконтролю

1. Механізм функціонування фінансів домогосподарств.
2. Основні чинники, що впливають на доходи і видатки домогосподарства.
3. Охарактеризуйте сутність заощаджень. Мотивовані і немотивовані заощадження.
4. Депозитний ризик та управління ним.
5. Назвіть переваги і недоліки заощаджень домогосподарств у формі банківських металів.
6. Основні моделі стратегій поведінки домогосподарств в умовах України.

Змістовий модуль 4. Фінансова інфраструктура як складова фінансової системи

ТЕМА 11. ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Мета теми: з'ясувати сутнісну характеристику фінансового ринку, умови його формування і функціонування, засвоїти складові фінансового ринкового та їх взаємозв'язок, вивчити роль фінансових інструментів у функціонуванні фінансового ринку, зрозуміти структуру фінансового ринку.

Питання для самостійного вивчення

1. Основні завдання фінансового ринку
2. Похідні інструменти фінансового ринку.

Основні терміни та поняття

Ринок, фінансовий ринок, об'єкти і суб'єкти фінансового ринку, інструменти фінансового ринку, цінні папери, структура фінансового ринку.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід зрозуміти сутність фінансового ринку, основні завдання його функціонування.

Фінансовий ринок є винятково складною структурою з великою кількістю учасників-фінансових посередників, споживачів фінансових послуг — юридичні, фізичні особи, держава, які вступають в економічні відносини, оперуючи різноманітними фінансовими інструментами.

Характерною особливістю фінансового ринку є те, що ці відносини реалізуються на етапах розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів і коштів здійснюваного процесу розширеного відтворення. Тому фінансовий ринок слід розглядати як специфічну сферу грошових відносин, що виникають у процесі руху фінансових фондів між державою, юридичними та фізичними особами за допомогою спеціалізованих фінансових інститутів.

Основне завдання фінансового ринку полягає у забезпеченні переміщення фінансових ресурсів від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому, зазвичай, вони спрямовуються від тих, хто не може ефективно використовувати кошти, до тих, хто використовує їх продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню ефективності та продуктивності економіки загалом, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства. Так, для сучасної ринкової економіки фінансовий ринок є центром господарського організму.

Фінансовий ринок – це сукупність економічних відносин, пов'язаних з розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів та інших фінансових інструментів (цінних паперів,

розрахункових документів, фінансових послуг тощо).

Таким чином, фінансовий ринок дає можливість здійснювати накопичення, рух, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів з метою задоволення потреб різних суб'єктів економіки.

При опрацюванні другого питання необхідно визначити сутність фінансових інструментів.

Фінансові інструменти – це різноманітні фінансові документи, які обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Поняття фінансового інструменту багатогранне, оскільки пов'язані з ним економічні відносини дуже складні, постійно видозмінюються і розвиваються. А це породжує нові форми фінансових інструментів.

У ст. 1. п. 20 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, що *фінансові інструменти* – це цінні папери, відсоткові строкові контракти (форварди) і строкові контракти (ф'ючерси), свопи (відсоткові, курсові чи індексні), опціони (курсіві та відсоткові).

Далі слід звернути увагу на таку характеристику фінансових інструментів, як основні та похідні.

Похідні фінансові інструменти виникли з традиційних фінансових відносин, що виходять за рамки традиційних прав і зобов'язань з приводу придбання або продажу класичних фінансових інструментів за фіксованими цінами. Похідні фінансові продукти містять у собі майнові права, засновані на використанні фінансових інструментів.

До таких цінних паперів відносять, передусім, форвардні контракти, ф'ючерси, опціони, свопи, варанти. Операції з ними проводяться у більшості країн як на первинному, так і на вторинному ринках цінних паперів. Однак, більша їх частина проходить через фондові біржі.

В цілому фінансові інструменти переважно являють собою кон'юнктурний та спекулятивний механізм, що сприяє перерозподілу як грошових, так і фіктивних капіталів на фінансових ринках.

Тестові завдання

1. *Фінансовий ринок – це складова ринку:*

- а) капіталу;
- б) ресурсів;
- б) праці;
- г) цінних паперів.

2. *Головними суб'єктами фінансового ринку є:*

- а) акціонерні товариства;
- б) приватні підприємці;
- в) домашні господарства;
- г) держава.

3. Система економіко-правових відносин, пов'язаних із випуском та обігом фінансових активів – це:

- а) ринок грошей;
- б) ринок капіталу;
- в) фінансовий ринок;
- г) фондовий ринок.

4. До основних функцій фінансового ринку належать:

- а) мобілізація тимчасово вільного капіталу з різних джерел;
- б) ефективний розподіл вільного капіталу між чисельними кінцевими його споживачами;
- в) емісія цінних паперів;
- г) прискорення обороту капіталу.

5. За видами фінансових активів фінансовий ринок поділяють на:

- а) кредитний ринок;
- б) ринок грошей;
- в) ринок цінних паперів;
- г) усі відповіді правильні.

6. За періодом обертання фінансових активів фінансовий ринок поділяють на:

- а) фондовий ринок; ринок золота;
- б) валютний ринок; ринок грошей;
- в) ринок грошей; ринок капіталів;
- г) ринок капіталів; фондовий ринок.

7. До основних інструментів фінансового ринку не належать:

- а) деривативи;
- б) готівкові гроші;
- в) банківські кредити;
- г) цінні папери.

8. Фінансовий посередник – це:

- а) фінансові установи, що займаються комерційною діяльністю;
- б) особа, яка одержує позику на засадах повернення, платності та забезпеченості;
- в) фінансова установа, чії функції полягають в акумулюванні коштів громадян та юридичних осіб і подальшому їх наданні на комерційних засадах у розпорядження позичальників;
- г) комерційний банк.

9. До суб'єктів фінансового ринку належать:

- а) домашні господарства;
- б) підприємства;
- в) держава;
- г) усі відповіді правильні.

10. Особи, які вкладають свої кошти в діяльність інших суб'єктів ринку, купуючи певні фінансові активи, з метою отримання доходу – це:

- а) інститути інфраструктури;

- б) інвестори;
- в) фінансові посередники;
- г) емітенти.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Грошовий ринок – це особливий сектор ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція на цей товар.

Структурними елементами фінансового ринку є об'єкти і суб'єкти.

Продаж грошей відбувається переважно у формі кредитування.

Операція продажу грошей є еквівалентним обміном однакових цінностей.

Інструментами фінансового ринку є певні носії зобов'язань покупців перед їх продавцями.

Суб'єктами фінансового ринку є біржі, фірми і банки.

Фінансовий ринок охоплює операції з фінансовими активами.

Головними суб'єктами фінансового ринку є біржі.

Грошовий і фінансовий ринок – тотожні поняття.

Завдання 2. Дати характеристику функцій фінансового посередництва:

- Функції, які характеризують роль та значення фінансового посередництва в економіці.

- Функції, як специфічні завдання, що виконуються в рамках виключно конкретного виду економічної діяльності.

- Функції інформаційного посередництва.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сутність і призначення фінансового ринку.
2. Назвіть основних суб'єктів фінансового ринку.
3. Охарактеризуйте функції фінансового ринку.
4. Поясніть інструменти фінансового ринку.
5. Назвіть у чому полягає значення фінансових посередників на фінансовому ринку.
6. З'ясуйте, яку роль відіграє держава та державне регулювання на фінансовому ринку.
7. Поясніть, яку функцію виконує ринок цінних паперів.
8. Назвіть і охарактеризуйте, які інститути входять до складу інфраструктури фінансового ринку.

ТЕМА 12. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Мета теми: з'ясувати сутнісну характеристику банківської системи України, засвоїти функції Національного банку України, його роль у фінансовій системі країни, зрозуміти функції комерційних банків, їх роль у банківській системі.

Питання для самостійного вивчення

1. Структура банківської системи.
2. Діяльність комерційних банків.

Основні терміни та поняття

банк, банківська система, Національний банк України, Центральний банк, емісійний центр, універсальний банк, спеціалізований банк, банківський нагляд, банківські об'єднання.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання варто розглянути структуру банківської системи України.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, які створені і діють на території України. Банківська система виникає не внаслідок механічного поєднання окремих банків, а ґрунтується на заздалегідь виробленій концепції, у межах якої кожний окремий банк займає певне місце.

Центральний банк – емісійний, кредитний, розрахунковий і касовий центр держави. Він володіє монополією правом випуску в обіг банківських білетів, а також здійснює фінансово-контрольні функції. Головними завданнями центрального банку є забезпечення стійкості національної грошової одиниці, а також регулювання та координація діяльності грошово-кредитної системи.

Банки другого рівня юридично й економічно відокремлені. Вони здійснюють свою діяльність на комерційних засадах з метою одержання прибутку в умовах вільної конкуренції. Ці банки обслуговують економічних суб'єктів – учасників грошового обороту, зокрема юридичних та фізичних осіб, державні структури.

При опрацюванні другого питання необхідно уточнити сутність категорії «банк» і з'ясувати основні види операцій, які вони провадять.

Банки відіграють ключову роль в кредитно-фінансовій системі країни, концентруючи основну частину її ресурсів.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність», зазначено, що банк – це юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів

від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [10].

До основної діяльності банку відноситься комплекс із трьох посередницьких операцій:

- залучення грошових вкладів;
- надання кредитів і створення платіжних засобів;
- здійснення розрахунків між клієнтами.

Перелічені операції є базовими, вони створюють первинну сферу

Тестові завдання

1. Банківська система України складається з:

- а) Національного банку України;
- б) комерційних банків;
- в) філій іноземних банків;
- г) усі відповіді правильні.

2. До загальних рис банківської системи не належить:

- а) динамічність;
- б) закритість;
- в) дворівнева структура;
- г) саморегуляція.

3. До специфічних рис банківської системи не належить:

- а) централізоване регулювання діяльності кожного банку окремо і банківської діяльності в цілому;
- б) наявність системи комерційних банків;
- в) гнучке поєднання високого рівня централізованої керованості банківської системи із збереженням повної економічної незалежності та відповідальності за результати своєї діяльності в кожному банку;
- г) наявність загальносистемної інфраструктури, що забезпечує ефективне функціонування окремого банку, а також взаємодію банків.

4. Структура банківської системи України є:

- а) однорівневою;
- б) дворівневою;
- в) трирівневою;
- г) може бути дво- або трирівневою.

5. До функцій банківської системи не належить:

- а) трансформаційна;
- б) регулювання грошової маси в обігу;
- в) стабілізаційна;
- г) комерційна.

6. Перший рівень банківської системи складається з:

- а) Державного казначейства України;
- б) Національного банку України;
- в) Міністерства фінансів України;

г) державних банків.

7. Вищим органом управління Національного банку є:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Рада Національного банку України;
- в) Правління Національного банку України;
- г) Голова Національного банку.

8. До основної функції Національного банку України належить:

- а) забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- б) забезпечення цінової стабільності;
- в) забезпечення стабільності національної грошової одиниці та цінової стабільності;

г) контроль і управління інфляційними процесами.

9. Головна мета банківського регулювання і нагляду – це:

- а) безпека та фінансова стабільність банківської системи;
- б) захист інтересів вкладників і кредиторів;
- в) контроль грошової маси в обігу;
- г) безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

10. Найбільш важливі завдання банків полягають у:

- а) наданні можливостей для необхідного фінансування промислових підприємств, державних бюджетів і приватних господарств;
- б) наданні можливостей для вкладання грошових коштів з метою нагромадження заощаджень в народному господарстві;
- в) забезпеченні безперебійного грошового обігу і обігу капіталу.
- г) усі відповіді правильні.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Поясніть, чи правильні такі твердження:

Головною ланкою банківської та кредитної системи будь-якої держави є центральний банк.

Центральний банк – це емісійно-касовий центр країни, що здійснює нагляд за банківською системою і несе відповідальність за проведення монетарної політики в державі з метою забезпечення стабільного не інфляційного розвитку економіки.

Банківська система України складається з двох рівнів.

За формою власності банки класифікуються на державні та приватні.

Державні банки та унітарні банки – тотожні поняття.

В Україні більшість комерційних банків є універсальними.

Універсальні банки мають беззаперечні переваги у порівнянні зі спеціалізованими.

Організаційна структура комерційного банку включає функціональні служби та підрозділи, кожен з яких виконує певні операції і має свої права та обов'язки.

Завдання 2. Дати характеристику основних функцій комерційних банків:

- Посередництво при перерозподілі вільних грошових ресурсів.
- Мобілізація грошових ресурсів та вкладів від клієнтів.
- Надання клієнтам позичок і створення нових платіжних засобів.
- Здійснення розрахунків між клієнтами.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність банківської системи та її призначення.
2. Назвіть складові елементи банківської системи України.
3. З'ясуйте загальні риси банківської системи.
4. Поясніть, специфічні риси банківської системи.
5. Обґрунтуйте два рівні банківської системи.
6. Назвіть складові другого рівня банківської системи.
7. Висвітліть функції комерційних банків.

ТЕМА 13. СТРАХОВИЙ СЕКТОР ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Мета теми: з'ясувати сутнісну характеристику ринку, умови його формування і функціонування, зрозуміти складові ринкового механізму та їх взаємозв'язок, зрозуміти роль підприємництва в ринковій економіці.

Питання для самостійного вивчення

1. Страхові посередники та їх функції.

Основні терміни та поняття

Страхування, страховик, застрахований, страхова система, ризик, страховий поліс, страховий захист, функції страхування, принципи страхування.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді питання варто відзначити, що за даними Світової федерації страхових посередників (WFII), страхове посередництво збільшує позитивний ефект від страхування в цілому та сприяє наданню якісних страхових послуг. Діяльність страхових посередників підвищує доступність вигід для учасників страхового ринку, а за рахунок зменшення витрат на страхування на всіх ринках, страхові посередники сприяють поліпшенню економічної ситуації в країні. Страхове посередництво слід розглядати з точки зору прямих страхових посередників (агенти і брокери) та непрямих страхових посередників (андеррайтер, сюрвеєр та інші).

Також слід зауважити, що страхові посередники є важливими учасниками страхового ринку, що вказують на ступінь його розвитку, зрілість та

ефективність функціонування. Канали збуту страхових продуктів на сучасному етапі характеризуються значною різноманітністю та багатофакторністю.

Перелік страхових посередників та їх основні функції наведено в табл. 13.)

Таблиця 13.1 – Страхові посередники та їх функції

<i>Страхові посередники</i>	<i>Функції фінансових посередників</i>
Страхові брокери	Юридичні особи або громадяни, які офіційно зареєстровані в установленому порядку і за винагороду здійснюють посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу в страхуванні.
Страхові агенти	Юридичні і фізичні особи, які є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення із страховиком
Аджастери	Спеціалісти з розрахунків аварій та розподілу збитків між учасниками морського перевезення.
Аварійні комісари	Встановлюють причини настання страхового випадку, характер та розмір збитків, як правило, під час дорожньо-транспортних аварій.
Сюрвеєри	Інспектори чи агенти страховика, що здійснюють огляд та оцінювання майна і визначають імовірність реалізації страхового ризику.
Андерайтери	Юридичні особи, які діють від імені страховика та мають право брати на страхування запропоновані ризики, визначати тарифні ставки й умови договорів страхування на основі норм страхового права.

Тестові завдання

1. Сукупність економічних відносин, пов'язаних із попередженням, подоланням або зменшенням негативного впливу несприятливих подій і відшкодуванням їх наслідків – це:

- а) страхове відшкодування;
- б) страховий захист;
- в) соціальний захист;
- г) самострахування.

2. Страховий захист як економічна категорія має такі ознаки:

- а) випадковий характер настання несприятливих подій;
- б) вираження збитку в натуральній і грошовій формах;
- в) обов'язковий характер;
- г) правильні відповіді а), б);
- д) правильні відповіді б), в).

3. Страхові фонди створюються з метою:

- а) підвищення рівня життя населення;
- б) зниження ризику втрат;
- в) відшкодування збитків;
- г) підвищення ефективності виробництва.

4. Фонд самострахування формується за рахунок щорічних відрахувань чистого прибутку відповідно до:

- а) чинної законодавчої бази;
- б) статуту суб'єкта господарювання;
- в) рішення власників;
- г) рішення загальних зборів підприємства.

5. *Страховий фонд страховика організовується в кожній страховій компанії у вигляді страхових резервів у такій формі:*

- а) грошовій;
- б) товарній;
- в) грошовій і товарній;
- г) матеріальній.

6. *Спеціалізовані організації, які за певну плату беруть на себе зобов'язання відшкодувати збитки, завданні страховою компанією – це:*

- а) страхувальники;
- б) застраховані;
- в) страховик;
- г) вигодонабувачі.

7. *До функцій страхування не належить така функція:*

- а) ризикова;
- б) заощаджувальна;
- в) інвестиційна;
- г) стимулююча.

8. *До основних суб'єктів страхового ринку не належать:*

- а) страховики;
- б) страхувальники;
- в) вигодонабувачі;
- г) страхові посередники.

9. *Юридичні особи або громадяни, які офіційно зареєстровані в установленому порядку і за винагороду здійснюють посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі угоди з особою, що має потребу страхуванні – це:*

- а) страхові посередники;
- б) страхові агенти;
- в) страхові брокери;
- г) андерайтери.

10. *Страховий тариф – це:*

- а) ставка страхового відшкодування;
- б) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за певний період страхування;
- в) ставка страхової суми в особистому страхуванні;
- г) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за весь період страхування.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Підприємницька діяльність пов'язана з такими ризиками: банкрутства, катастрофи, недоотримання прибутку, втрати капіталу.

Страховий захист – забезпечення безперервного суспільного виробництва у державі.

Головна ознака страхового захисту як економічної категорії – вираження збитку в натуральній і грошовій формах.

Страхові фонди створюються для відшкодування збитків і належать до фондів нагромадження.

У суспільній практиці розрізняють такі основні форми організації страхового фонду: централізований резервний страховий фонд, фонд самострахування.

Централізований резервний страховий фонд формується у грошовій формі.

Фонд самострахування формується децентралізованим методом за рахунок щорічних відрахувань чистого прибутку в розмірі, передбаченому у статутних документах суб'єкта господарювання.

Завдання 2. Дати характеристику таких аспектів необхідності страхового захисту:

– економічний аспект страхового захисту пояснюється необхідністю організації суспільних відносин, які базуються на мобілізації та використанні фінансових ресурсів на відшкодування збитків з метою забезпечення безперервного процесу суспільного відтворення;

– соціальна потреба страхового захисту зумовлена необхідністю вирішення соціальних питань у суспільстві з метою захисту особистих інтересів громадян;

– в юридичному аспекті організація страхового захисту як цивільно-правових відносин здійснюється відповідно до чинного страхового законодавства та договору страхування;

– міжнародний аспект страхового захисту зводиться до усунення національних відмінностей у законодавчих актах різних країн з метою забезпечення страховикам та страхувальникам достатніх фінансових гарантій.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть, чим обумовлюється об'єктивна необхідність страхування.
2. Назвіть функції страхування.
3. Поясніть сутність та механізм дії страхового ринку.
4. Назвіть посередників страхового ринку.

Змістовий модуль 5. Управління фінансами суб'єктів господарювання

ТЕМА 14. РОЛЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ У ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Мета теми: формування уявлення щодо сутності мети та основних завдань управління фінансами підприємств; з'ясування функцій, механізму управління фінансами підприємств; опрацювання концепцій фінансового менеджменту та їх ролі в прийнятті управлінських рішень у галузі фінансів.

Питання для самостійного вивчення

1. Основоположні концепції фінансового менеджменту
2. Функції керівника фінансової служби суб'єкта господарювання.

Основні терміни та поняття

Підприємство, фінанси, фінанси підприємств, фінансовий менеджмент, функції фінансового менеджменту, фінансовий механізм, концепція вартості грошей у часі, концепція грошового потоку, концепція вартості капіталу, концепція ризику.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід визначити концепції управління фінансами підприємств.

Концепція – це певний спосіб розуміння і трактування будь-якого явища, основна точка зору на дане явище.

Зазначимо, що у фінансовому менеджменті основоположними є такі концепції:

- грошового потоку;
- часової цінності грошових ресурсів;
- компромісу між ризиком і дохідністю;
- вартості капіталу;
- ефективності ринку капіталу;
- асиметричності інформації;
- агентських відносин;
- альтернативних витрат.

При розгляді третього питання слід відмітити, що діяльність організації є складним переплетенням внутрішнього та зовнішнього середовищ, параметри яких постійно змінюються. Зовнішнє середовище складається з безлічі активних елементів, які впливають на організацію та її діяльність, і хоча рівень його впливу не залишається незмінним у часовому діапазоні, проте часто є некерованим або непрогнозованим.

Фінансові рішення належать до управлінських рішень. Поняття управлінського рішення в загальному трактується як обміркований намір, потребу

дії на основі усвідомлення та визначення мети і шляхів її досягнення у разі виникнення певної проблеми.

Також слід звернути увагу, що фінансові рішення оцінюються за рівнем їхньої ефективності. Для цього визначається перелік контрольних показників та розраховується очікуване їх значення.

Виконання рішень передбачає оцінку досягнутих результатів за тим самим переліком контрольних показників та порівняння їх значення з прогнозним. Величина відхилень є індикатором ефективності процесу розробки, вибору та реалізації фінансових рішень, а отже, – ефективності фінансового менеджменту.

Фінансовий менеджмент має особливий об'єкт управління – фінанси суб'єкта господарювання, тобто його капітал, активи, доходи, видатки, ризики, прибуток, податки, інвестиції, грошові потоки. Для оцінки ефективності господарювання, ефектів та ефективності фінансового менеджменту застосовується значна кількість індикаторів – абсолютних та відносних показників.

Тестові завдання

1. Головна мета фінансового менеджменту – це:

- а) досягнення найвищого достатку власників фірми;
- б) досягнення найвищих ринкових цін акцій фірми;
- в) вкладення коштів в найефективніші активи;
- г) уникнення надмірного ризику для досягнення високих прибутків.

2. Фінансовий менеджмент – це:

- а) наука про управління прибутком;
- б) система управління збутовою діяльністю підприємства;
- в) система управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта і оптимізація обігу його грошових коштів;
- г) система економічних відносин з приводу управління фінансами підприємства.

3. До функцій фінансового менеджменту не належать:

- а) прийняття інвестиційних рішень з основних аспектів розвитку підприємства;
- б) взаємодія з державними органами і суб'єктами інфраструктури фінансового ринку;
- в) координація і контроль за виконанням управлінських рішень у сфері фінансової діяльності;
- г) розробка виробничих програм діяльності підприємства.

4. Предметом фінансового менеджменту не є:

- а) формування активів;
- б) формування фінансової структури капіталу;
- в) управління активами;
- г) управління персоналом.

5. До фінансового механізму не належать:

- а) фінансові методи;
- б) фінансові важелі;
- в) система організації фінансів;
- г) правове забезпечення.

6. До фінансових методів належать:

- а) планування;
- б) прибуток;
- в) інвестиції;
- г) фінансові санкції.

7. До фінансових важелів не належать:

- а) прибуток;
- б) ціна;
- в) оподаткування;
- г) відсоток.

8. У фінансовому менеджменті основними є концепції:

- а) грошового потоку;
- б) часової цінності грошових потоків;
- в) пріоритетності простих відсотків;
- г) пріоритетності складних відсотків;

9. Вимірниками багатства акціонерів є:

- а) рентабельність власного капіталу;
- б) вартість власного капіталу;
- в) вартість бізнесу;
- г) дивідендні виплати.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Фінансова діяльність має підпорядкований характер відносно цілей і завдань операційної діяльності підприємства;

Основна мета фінансового менеджменту – максимізація прибутку підприємства;

Для досягнення цілей економічного розвитку підприємство повинно максимізувати валовий прибуток;

Максимізація прибутку підприємства досягається при мінімальному рівні фінансових ризиків;

Основний суб'єкт фінансового менеджменту – фінансовий менеджер;

Фінансові ресурси в умовах ринкової економіки мають пріоритетне значення;

Досягнення підприємства з нарощування обсягів виробництва продукції є основним індикатором ефективності його господарської діяльності в цілому.

Завдання 2. Дати відповідь на питання.

У який бік зміниться благополуччя компанії, якщо ринкова вартість її зобов'язань зменшиться на 10 млн. грн? Чому?

Якщо ви були б власником компанії, чому ви віддали б перевагу: щоб ринкова вартість її активів зросла на 10 млн. грн, чи ринкова вартість зобов'язань зменшилась на 10 млн. грн. Чому?

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте сутність фінансового менеджменту.
2. Охарактеризуйте загальну схему фінансового менеджменту.
3. Обґрунтуйте головну мету фінансового менеджменту.
4. Розкрийте основні завдання фінансового менеджменту.
5. Назвіть функції фінансового менеджменту.
6. Назвіть об'єкти дослідження фінансового менеджменту.
7. Охарактеризуйте сутність основних концепцій фінансового менеджменту.

ТЕМА 14. ДІЛОВІ ЯКОСТІ ФІНАНСИСТА І БАНКІРА

Мета теми: з'ясувати роль менеджера як особистості і як працівника, зрозуміти сутність і роль ділових комунікацій у фінансово-банківських установах, засвоїти етику ділових відносин у підприємстві.

Питання для самостійного вивчення

1. Способи ділового спілкування
2. Підприємницький етикет

Основні терміни та поняття

Менеджер, банк, організація, інформація, комунікація, ділові стосунки, етикет.

Методичні вказівки до вивчення теми

При вивченні першого питання необхідно з'ясувати які є способи ділового спілкування.

Ділова розмова – усний мовний контакт між людьми, які пов'язані між собою інтересами справи і мають необхідні повноваження для встановлення ділових відносин, в рамках прийняття рішення для потреб господарюючого суб'єкта.

Нарада – форма ведення ділових розмов, яка полягає у відкритому, колективному обговоренні проблеми.

Ділові переговори спрямовані на вирішення спорів та/або забезпечення співпраці між діловими партнерами.

Прийом відвідувачів – важлива складова ділових переговорів і спілкування в цілому. У прийомі існують свої правила і свій етикет. На відміну від інших видів ділових комунікацій, на прийом відвідувачів витрачається набагато більше часу, ніж на будь-яку іншу діяльність.

При опрацюванні другого питання треба зосередити увагу на сутності поняття підприємницький етикет.

Підприємницький етикет являє собою сукупність правил поведінки підприємця, що регулюють його зовнішні прояви з навколишнім світом, з іншими підприємцями, конкурентами, співробітниками, з усіма індивідуумами, з якими підприємець контактує не тільки при здійсненні свого бізнесу, але в будь-якій життєвій ситуації.

Далі слід розглянути етичні норми цивілізованих підприємців, які можна звести до наступного:

- вірить в свій бізнес, розцінює його як привабливу творчість, відноситься до бізнесу як до мистецтва;
- визнає необхідність конкуренції, але розуміє і необхідність співробітництва;
- поважає себе як особистість, а будь-яку особистість – як себе;
- поважає будь-яку власність, державну владу, громадські рухи, соціальний порядок, закони;
- довіряє не тільки собі, а й іншим, поважає професіоналізм і компетентність;
- цінує освіту, науку і техніку, культуру, дотримується екологічних норм;
- прагне до впровадження нововведень;
- не перекладає відповідальність за прийняття потрібного рішення на підлеглих;
- терпимо відноситься до недоліків інших людей;
- погоджує цілі з особистими цілями співробітників;
- нікого не принижує;
- має нескінченне терпіння.

Тестові завдання

1. Найвищий атрибут якості професійних менеджерів – це:

- а) уміння вирішувати проблеми;
- б) розуміння бізнесу;
- в) чесність;
- г) комунікативність.

2. До основних рис сучасного керівника не належить:

- а) доступний кожному працівникові;
- б) не терпить кабінетного стилю управління;
- в) провину за невдачі покладає на працівників;
- г) без необхідності не втручається в роботу підлеглих, а контролює тільки кінцевий результат і ставить нові завдання.

3. *Комунікація – це:*

- а) обмін інформацією між декількома підрозділами;
- б) обмін інформацією між керівниками та їх підлеглими;
- в) обмін будь-якою інформацією;
- г) обмін інформацією між двома чи декількома людьми.

4. *Комунікації виникають між:*

- а) між працівниками організації;
- б) факторами виробництва;
- в) між технологічними процесами;
- г) функціями менеджменту.

5. *Етика – це:*

- а) правила поведінки;
- б) система знань про добро та зло;
- в) наука про добро;
- г) наука про ефективне управління.

6. *Етикет – це:*

- а) сукупність правил поведінки;
- б) форма звертання;
- в) сукупність правил поведінки, які регулюють зовнішні прояви людських стосунків;
- г) наука про добро.

7. *Етика ділових відносин – це:*

- а) моральні принципи ділового спілкування;
- б) знання про моральні аспекти ділових стосунків;
- в) рекомендації для успішного вирішення ділових проблем;
- г) правила спілкування.

8. *Інформація – це:*

- а) документальне фіксування процесу виробничо-господарської діяльності;
- б) категорія менеджменту, яка визначає характер взаємозв'язків між підрозділами;
- в) сукупність повідомлень, які відображають конкретний бік явища, події;
- г) категорія менеджменту, яка визначає вид управлінської дії.

9. *Найважливішим джерелом інформації для менеджера є:*

- а) спілкування з провідними спеціалістами для отримання даних про виконання завдань;
- б) спілкування з підлеглими для отримання даних про стан виконання основних завдань;
- в) спілкування з персоналом про отримання відповідних даних про стан об'єкта управління;
- г) спілкування з робітниками і спеціалістами для отримання даних про їх рівень задоволеності працею.

10. *До основних видів комунікацій не належить:*

- а) міжособистісні комунікації;

- б) комунікації між різними підрозділами;
- в) комунікації між фінансовими установами;
- г) неформальні комунікації.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Заповніть таблицю, яка характеризує професійну діяльність банкіра

Характеристика	Зміст
1. Переваги роботи банкіра	
2. Недоліки роботи банкіра	
3. Необхідні професійні якості	
4. Посадові обов'язки	

Завдання 2. Проаналізувати кваліфікаційні характеристики професій працівників фінансових установ, їх місця в організаційній структурі управління.

Визначити рівень кваліфікації для керівників та фахівців підприємств фінансових служб, а також умови їх пересування на більш високі посади.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику ролі менеджера як особистості в управлінні банківською установою.
2. Назвіть функції фінансового менеджера.
3. Охарактеризуйте ключові атрибути якості професійних менеджерів.
4. Охарактеризуйте основні способи ділового спілкування.
5. Поясніть, що таке підприємницький етикет.

Змістовий модуль 6. Міжнародні фінанси

ТЕМА 16. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ

Мета теми: з'ясувати сутнісну характеристику системи міжнародних фінансів, основні тенденції глобалізації світового фінансового середовища та роль світової валютно-фінансової системи.

Питання для самостійного вивчення

1. Суб'єкти міжнародних фінансів
2. Структура міжнародного фінансового ринку

Основні терміни та поняття

Міжнародні фінанси, світове фінансове середовище, світова валютно-фінансова система.

Методичні вказівки до вивчення теми

При розгляді першого питання слід відзначити, що міжнародні фінанси відображають стан світової фінансової кон'юнктури та є орієнтиром для оперативного прийняття адекватних рішень суб'єктами міжнародних фінансових відносин.

Міжнародні фінанси – це економічна категорія, що відображає обмінно-перерозподільні відносини національних і наднаціональних суб'єктів світової економіки з приводу руху вартості між країнами та у процесі формування й використання централізованих грошових фондів.

Також слід розглянути суб'єктів міжнародних фінансів та фінансові потоки, які їх поєднують.

Суб'єктами міжнародних фінансів є фізичні та юридичні особи, уряди, міжнародні організації й фінансові інституції, а також банки та інші кредитно-фінансові установи — посередники на міжнародному фінансовому ринку.

Суб'єкти міжнародних фінансів з позиції конкретної держави поділяються на резидентів і не резидентів. Оскільки фінансові ресурси – наймобільніший вид економічних ресурсів, тобто вони знаходяться у постійному русі й перерозподіляються між різними учасниками міжнародних економічних відносин, виникають валютно-фінансові потоки.

При опрацьовуванні другого питання слід зі структурою світового фінансового ринку.

У структурі світового фінансового ринку можна виокремити такі складові, які розрізняються за рівнем інтегрованості у глобальні процеси руху фінансових ресурсів:

- сектор національних фінансових ринків, які інтегруються у процесі інтернаціоналізації. Вони найбільш регульовані та обмежені заходами державної

грошово-кредитної політики;

- міжнародні фінансові ринки. Вони обслуговують суб'єктів господарювання з різних країн і регулюються міжурядовими угодами;

- євроринок – міжнародний фінансовий ринок, що відокремлений від національних фінансових ринків, використовує кошти, створені на національному ринку, однак їх рух відбувається незалежно від процесів регулювання на національних фінансових ринках. Євроринок має відповідну до фінансових інструментів структуру: ринок євровалют і платіжних документів у євровалютах, ринок єврокредитів, ринок єврооблігацій (євробондів) та ринок євроакцій;

- офшорні ринки.

Тестові завдання

1. Загальну систему міжнародних фінансів формують такі сфери:

а) міжнародний фінансовий ринок;

б) міжнародні платіжні розрахунки та їх баланси; в) міжнародні валютні системи;

г) усі відповіді правильні.

2. Виберіть переваги функціонування міжнародних фінансів:

а) невідповідність міжнародного та національного законодавств;

б) посилення фінансової конкуренції між країнами;

в) зміна рівня довіри інвесторів;

г) нерівномірність впливу світової кризи на окремі країни.

3. До функцій міжнародних фінансів відносять:

а) розподільчу;

б) адміністративну;

в) соціальну;

г) контрольну;

д) усі відповіді правильні.

4. Що не є тенденцією світового економічного розвитку:

а) пріоритетний розвиток наукоємного виробництва;

б) зростання питомої ваги добувної промисловості у міжнародній торгівлі;

в) посилення міжнародного руху капіталу;

г) усі відповіді правильні.

5. Виберіть суб'єктів міжнародних фінансових відносин:

а) кредитні установи;

б) держави;

в) фізичні, юридичні особи, держави, міжнародні фінансові організації та інституції;

г) немає правильної відповіді.

6. Основними завданнями міжнародних фінансових інституцій є:

а) мобілізація коштів і надання допомоги на кредитних засадах для здійснення важливих економічних проектів;

- б) стягнення грошей з країн-боржників;
- в) встановлення «правил гри» у світовій економіці;
- г) немає правильної відповіді.

7. *Виберіть складову Світового банку:*

- а) Міжнародний валютний фонд;
- б) Міжнародний банк реконструкції та розвитку;
- в) Багатосторонній інвестиційний фонд;
- г) Азіатська фінансово-інвестиційна корпорація.

8. *За сферою діяльності міжнародні фінансові організації поділяються на:*

- а) міждержавні (міжурядові) та неурядові;
- б) загальної компетенції та спеціальної компетенції;
- в) глобальні, регіональні та двосторонні;
- г) міждержавні, міждержавні з окремими наднаціональними повноваженнями і наддержавні, наднаціональні.

9. *Світовий фінансовий ринок – це:*

- а) міжнародна мережа офіційних центрів, де відбувається купівля-продаж іноземних валют;
- б) сфера, де відбувається купівля-продаж цінних паперів, що засвідчують участь інвестора в капіталі підприємств;
- в) сфера обігу боргових зобов'язань, що гарантують кредиторів право стягувати борг боржника;
- г) система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл міжнародних фінансових потоків.

10. *Валютний ринок – це:*

- а) сегмент світового фінансового ринку на якому об'єктом купівлі продажу є валюти, термін реалізації майнових прав на яку становлять до одного року;
- б) сегмент світового фінансового ринку, який забезпечує операції з купівлі-продажу золота;
- в) ринок індивідуалізованих боргових зобов'язань;
- г) немає правильної відповіді.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Пояснити, чи правильні такі твердження:

Гроші та валюта – тотожні поняття.

Суб'єктами міжнародних фінансів є: держави, міжнародні організації, міжнародні фінансові інституції, юридичні особи, фізичні особи.

Міжнародні фінанси – сукупність банків, валютних та фондових бірж, міжнародних фінансових інституцій, регіональних фінансово-кредитних установ, міжнародних та регіональних економічних організацій і об'єднань, через які здійснюється рух світових фінансових потоків.

Найбільша частина світових золотовалютних резервів є власністю урядів розвинутих країн світу.

Фінанси на рівні кожної держави виконують перерозподільну функцію.

Інтеграція фінансових ринків окремих країн розпочалась в середині 60-х років XX ст.

Головне призначення міжнародного фінансового ринку – підвищення темпів розвитку економіки країн світу.

Завдання 2. Дати визначення та розкрити сутність таких понять:

- Інституції Європейського Союзу.
- Європейська Рада.
- Рада ЄС.
- Європейська Комісія.
- Європейський Парламент.
- Європейський центральний банк.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть об'єктивну основу становлення та розвитку міжнародних фінансів.
2. Охарактеризуйте характерні риси міжнародних фінансів.
3. Поясніть, що таке міжнародна економічна інтеграція
4. З'ясуйте, що означає глобалізація економічних зв'язків.
5. Поясніть, що таке світові фінансові центри.
6. Обґрунтуйте призначення міжнародного фінансового ринку.
7. Назвіть складові міжнародного фінансового ринку.

Термінологічний словник

Акція – це документ, який засвідчує право на певну частину власності у статутному капіталі акціонерного товариства і дає право на отримання доходу від неї у вигляді дивідендів. Існують різні види акцій, які визначають різні права їх власників: прості й привілейовані; іменні та на пред'явника; паперові та електронні; номінальні та без номіналу; платні та преміальні; з вільним та обмеженим обігом.

Андеррайтер – у страхуванні – висококваліфікована і відповідальна особа страховика, уповноважена виконати необхідні процедури по розгляду пропозицій і прийняттю ризиків на страхування (перестраховування).

Біржовий ринок – це частина ринку цінних паперів, де здійснюються угоди, які укладаються на фондовій біржі, й охоплює насамперед вторинний ринок, хоча в окремих випадках і первинне розміщення цінних паперів може здійснюватися через фондову біржу.

Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджетна система – це сукупність усіх бюджетів, які формуються і діють на території даної країні згідно з її бюджетним устроєм.

Видатки місцевих бюджетів – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Витрати бюджету – видатки бюджету, а також надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Вторинний ринок – це частина ринку цінних паперів, де здійснюється операції перепродажу раніше випущених цінних паперів.

Гарантований державою борг – це загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату позичок, виконання яких забезпечено державними гарантіями.

Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Грошовий ринок – ринок короткострокових капіталів (на термін до одного року) або грошових коштів, що виступають у платіжних засобах.

Державне запозичення – це операції, пов'язані з отриманням державою позичок на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.

Державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених позичок станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Державний бюджет – це головний централізований фонд грошових коштів держави, головний інструмент перерозподілу національного доходу.

Державний кредит являє собою доволі специфічну ланку державних фінансів, він безпосередньо пов'язаний з бюджетним дефіцитом, будучи джерелом його покриття. Це сукупність економічних відносин, що виникають між державою, як позичальником, і кредиторами – фізичними або юридичними особами (приватними, фінансово-кредитними установами, корпораціями, іноземними урядами і міжнародними фінансовими організаціями) у процесі формування загальнодержавного фонду грошових ресурсів.

Дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету).

Децентралізовані фінанси – це фінанси підприємств та фінанси населення. До децентралізованих фінансів відносять фінанси підприємств та установ недержавної форми власності. Фінанси підприємств та установ є базовою ланкою всієї фінансової системи, оскільки саме тут утворюється значна частина ВВП та національного доходу, яка виступає об'єктом розподілу через фінансові відносини.

Домашнє господарство – це господарство, яке ведеться однією або декількома особами, що проживають спільно і мають загальний бюджет.

Доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Емітенти – суб'єкти фінансового ринку, які залучають необхідні фінансові ресурси за рахунок випуску (емісії) цінних паперів. На фінансовому ринку емітенти виступають виключно в ролі продавців цінних паперів із зобов'язанням виконувати всі вимоги, які впливають із умов їх випуску.

Закріплені доходи – це ті, що повністю або частково (в %) зараховуються у певні види бюджетів безстроково або на довготерміновій основі і для їх включення не потрібне рішення органів влади вищої ради. Закріплені доходи також є основою самостійності місцевих бюджетів.

Заощадження являють собою частину грошових доходів населення, що формується за рахунок вільних грошових коштів, які утворюються внаслідок скорочення поточного особистого споживання, і призначені для того, щоб забезпечити потреби у майбутньому.

Запозичення – операції, пов'язані з отриманням бюджетних коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання держави чи місцевого самоврядування перед кредиторами.

Зведений бюджет – сукупність показників бюджетів, що використовуються для аналізу та прогнозування економічного та соціального розвитку держави.

Інвестори – суб'єкти фінансового ринку, які вкладають свої грошові кошти в різноманітні види цінних паперів з метою отримання доходу. Цей дохід

формується за рахунок отримання інвесторами відсотків, дивідендів і приросту курсової вартості цінних паперів.

Міжнародні фінанси – це сукупність відносин зі створення і використання грошових коштів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної діяльності державами, фірмами, іншими юридичними та фізичними особами.

Місцевий бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Первинний ринок – це частина ринку цінних паперів, де здійснюється первинний випуск цінних паперів в обіг на основі оголошення про емісію.

Перестраховання – операція між двома страховими компаніями, при якій одна з них (цедент) передає від свого імені за певну плату частину ризику за договором, укладеним зі страхувальником, іншій компанії (перестраховикові).

Податкова система України – це сукупність встановлених у країні податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установа, зміни чи скасування; дій, які забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Податкові надходження – встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Страховик – організація, що за певну плату бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальникові або вказаним ним особам нанесену страховою подією шкоду, або сплатити страхову суму.

Страховальник – юридична або дієздатна фізична особа, яка уклала договір на страхування або є страхувальником згідно з чинним законодавством, сплатила належні внески і має право в разі настання страхового випадку отримати відшкодування в межах застрахованої відповідальності або страхової суми, обумовленої в полісі.

Фінанси – це сукупність грошових відносин, в процесі яких здійснюється формування та використання фондів грошових ресурсів, метою яких є відшкодування витрат, що пов'язані з процесом здійснення державою своїх функцій.

Фінанси домогосподарств – соціально-економічні грошові відносини із приводу формування та використання фондів фінансових ресурсів для задоволення особистих потреб громадян.

Фінансова система – це (за внутрішньою структурою) сукупність відносно відособлених та взаємопов'язаних підсистем і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин; (за організаційною побудовою) – це сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками в економіці та характеризують систему управління фінансами в країні.

Фінансовий менеджмент – це процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів та оптимізації обороту грошових коштів.

Фінансовий ринок – це економічний простір, на якому формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, що пов'язані з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів та фінансових фондів, що знаходять своє відображення в цінних паперах.

Фінансові інститути – це посередники, що забезпечують зустріч позичальника та кредитора на фінансовому ринку. Вони забезпечують трансформацію тимчасово вільних грошових коштів у позичковий капітал.

Фінансові інструменти – це різноманітні фінансові документи, які обертаються на ринку, мають грошову вартість і за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Фінансові ресурси – це сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання. Характеризують фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку, формуються за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень, відрахувань, а використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Використана література

1. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2019. 198 с.
2. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва, К. Ф. Черкашина та ін. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 187 с.
3. Банківські операції : підручник / за ред. А. М. Мороз. Київ : КНЕУ, 2000. 384 с.
4. Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах / за заг. ред. В.Г. Баранової. Одеса : Атлант, 2015. Ч. 2. 309 с.
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. Дата оновлення 13.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/ed20230913#Text> (дата звернення 02.08.2023).
6. Васильєва Т.А. Банківське фінансування інноваційної діяльності : монографія. Суми : Ділові перспективи, 2006. 60 с.
7. Венгер В.В. Фінанси : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 432 с.
8. Господарський кодекс України. Київ : Атіка, 2003. 283 с.
9. Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2007. 523 с
10. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. №2121-III. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
11. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
12. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення деяких норм Податкового кодексу України) :Закон України від 7 липня 2011 р. № 3609-VI. *Голос України*. 2011. № 144.
13. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 08.07.2010 р. № 2664-III. Дата оновлення 13.09.2023. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14> (дата звернення 14.09.2023).
14. Іваненко Ю. В., Мамишев А.В. До питання розкриття інформації про державний борг. *Вісник НБУ*. 2007. № 3. С. 11-20.
15. Мелих О. Ю. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509>.
16. Місцеві фінанси : підручник / авт. кол.; за ред. О. Б. Жихор, О. П. Кириленко. Київ : УБС НБУ, 2015. 579 с. URL: https://pidru4niki.com-79118/finans/mistsevi_finansi
17. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення 03.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20230903#Text> (дата звернення 05.09. 2023).

18. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 р. № 698-ХІІ. Дата оновлення 11.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12/ed20220211#Text> (дата звернення 10.08.2023 р.).

19. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 1909-ІХ. Дата оновлення 06.05.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

20. Румянцева Г.І. Фінанси : конспект лекцій. Нововолинськ : НННІЕМ, 2017. 485с.

21. Сафонова В. Є., Бобров В. Я. Основи ринкової економіки і підприємництва : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал» 2017. Ч. 2. 530 с.

22. Фінанси : підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.

23. Фінанси для фінансистів : підручник / за заг. ред. Т. А. Говорушко. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 612 с.

24. Фінанси: курс для фінансистів : підручник / за ред. П. Ю. Буряка, О.Б. Жихор. Київ : Знання, 2010. 528 с.

Рекомендована література

Основна:

1. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Фінанси : підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 732 с.
2. Бюджетна система : підручник / І. В. Алексєєв та ін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 400 с.
3. Фінанси підприємств : підручник / О.Б. Курило та ін., Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 340 с.
4. Фінанси : підручник / за ред. І.О. Лютого. Київ. Лібра-К, 2019. 732 с.
5. Горбач Л. М., Плотніков О. В. Міжнародні фінанси : підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2019. 528 с.

Додаткова:

1. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси : підручник / за ред. О.Я. Стойка. Київ : Алерта, 2017. 406 с.
2. Богатирьова Є.М., Васютинська Л.А., Волохова І.С. Фінанси : навч. посіб.: експрес курс / за заг. ред. І.С. Волохової. Харків : Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.
3. Ярошевич Н.Б., Кнодрат І.Ю., Ливдар М.В. Фінанси : навч. посіб. Львів : Видавництво «Простір-М», 2018. 298 с.
4. Фінанси : навч. посіб. / І. В. Журавльова та ін.; за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.
5. Фінанси підприємств : підручник / О.Б. Курило та ін., Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 340 с.
6. Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю., Якимів А.І. Бюджетна система : практикум : Львів : «Новий Світ-2000», 2019. 400 с.
7. Конспект лекцій з дисципліни «Фінанси» для студентів напряму 6.030508 «Фінанси і кредит», 6.030509 «Облік і аудит»; укл.: Юдіна С.В., Золотарьова О.В. Кам'янське: ДДТУ, 2016 р. 115 с.
8. Шпак Н.О, Ярошевич Н.Б., Побурко О.Я. Фінанси, гроші та кредит : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 416 с.
9. Бондарчук М.К., Алексєєв І.В., Кльоба Л.Г. Банківська система : навч. посіб. Львів : Ліга-Прес, 2017. 246 с.
10. Алексєєв І.В., Бондарчук М.К. Гроші та кредит : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. 216 с.
11. Коць О.О., Ільчук П.Г. Фінансово-економічна діяльність : навч. посіб. Львів : Видавець ПП Сорока Т. Б., 2016. 134 с.
12. Гроші та кредит : підручник / П. Г. Ільчук та ін. Львів: Видавець ПП Сорока Т. Б., 2016. 412с.
13. Вівчар О. Й., Курило О.Б., Кацшин В.М. Місцеві фінанси : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 260 с.
14. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку : монографія. Київ : Лібра-К, 2016. 360 с.

15. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за заг. Е.О. Юрія. Чернівці : Видавництво «Рута», 2017. 342с.
16. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / М.В. Дубина та ін. Чернігів, 2018. 352 с.
17. Румянцева Г.І. Фінанси : конспект лекцій (для студентів напряму підготовки 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»). Нововолинськ : НННІЕМ, 2017. 485с.
18. Місцеві фінанси : навч. посіб. Чернівці : Видавництво «Рута». 2017. 238с.
19. Фінанси : практикум / А.В. Череп та ін.; Запоріжжя : ЗНУ, 2013. 404 с.
20. Brigham Z. Fundamentals of Financial Management. The Dryden Press. 2015. 832 p.
21. Keith Pilbeam. Finance & financial markets. Publisher. London: Macmillan education Palgrave, 2018. 548 p.

Інформаційні ресурси:

1. Вдовенко Л.О., Сушко Н.М., Фаюра Н.Д. Фінанси : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 152 с. URL: <http://culonline.com.ua/-Books/Finansi-Sushko2010.pdf#toolbar=0>.
2. Венгер В.В. Фінанси : навч. посіб. Київ : : Центр учбової літератури, 2009. URL: <http://www.culonline.com.ua/index.php?newsid=70>.
3. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. URL: http://culonline.com.ua/Books/Fin_groshi_kredit_Kovalenko.pdf#toolbar=0.
4. Грідчина М.В., . Захожай В.Б., Осіпчук Л.Л. Фінанси (теоретичні основи) : підручник. Київ : МАУП, 2004. URL: https://maup.com.ua/-ua/navchannya-u-maup/library/pidruchniki/bankivska-sprava1/finansiteoretichni_os-novi-3.html

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Горбунова Анна Володимирівна

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійної програми «Фінанси і кредит»

Рецензент *Ю.Б. Скорнякова*
Відповідальний за випуск *А.В. Череп*
Коректор *А.В. Горбунова*